

EYÜPSULTAN'IN KÜLTÜR HAYATIMIZA VE İSTANBUL ŞEHİRLEŞMESİNE ETKİLERİ

YURDUN GÜVENEN

1944 Turhal doğumludur. Trakya'da geçen çocukluk döneminden sonra Liseyi Edirne ve Ankara'da, daha sonra yüksek öğrenime İ.Ü. San'at Taribi bölümünde devam etti. İbrahim Hakkı KONYALI merhumla, Ord. Prof. Suut Kemâl YETKİN'le çalıştı.. Türk San'atı ve İslâm San'atını YETKİN'den, Osmanlı Tarihinin inceliklerini yardım ettiği KONYALI'dan gördükten sonra, Yesari Asım ARSOY'dan Türk musikisi geçti, bediiyâtı öğrendi. Hamid AYTAÇ merhumundan Hüsn-ü hatt gördü. Dini musikiyi ise yıllarca Necdet Tanlak Mubitinde geçti. Osmanlı Taribi üzerinde çalışmalarını sürdürmektedir.

A-SUNUŞ

Osmanlı şairlerinin,
OL ASHÂB-I KIBÂRIN İFTİHÂRİ
CÜZİN-İ ENBİYÂNIN ELLİ YÂRİ
TUTARLAR KÂBE GİBİ BÂRCÂHİN
KABARLAR SÜRME GİBİ HÂK-İ RÂHİN
dedikleri,
CİHAN SULTANLARININ KIBLEGÂHI
ZUHAL KANDİLLERİNİN DÛD-I SİYÂHI
diye tavsif ettikleri *Eyüpsultan*'ı anlatmak
kolay mıdır?

Geçen yıl şehirleşme konusunda, Kanu-
nî'nin İskender Çelebi'ye gösterdiği mu-
habbeti ve İskender Çelebi'nin de *Sur-Dışı*
yerleşim ve şehirleşmede ne büyük önem
taşıdığını ve ne büyük bir yerleşim birimi
oluşturdu diye anlatmıştım.

Siyavuş Paşa köşkü ve bahçesi, sonra da
Veli Efendî'nin kimliğini dile getiren ya-
zımla *Sur-Dışı* şehirleşmeyi dile getirmiş
idim.

Bizans krallarının taç giydikleri Yeşil-
köy, Bakırköy arası yerlerin sonraları nasıl
Eyüpsultan paralelinde şehirleştiği ve Os-
manlılaşmasını bilmekte fayda var.

Tebliğimizin kısımlarını sırasıyla *Eyüp-
sultan Kabristanının oluşması, Eyüpsultan'ın
Kültür ve San'at Hayatımıza Etkileri ve Ni-
hayet Eyüpsultan'ın İstanbul Şehirleşmesine
Etkileri* başlıkları altında sunuyorum.

Burada *Eyüpsultan Kabristanının Oluş-
masını* anlatırken daha ziyade özet olarak
ricâl-i mühimme ve ricâl-i me'sûle diyebile-
ceğimiz Osmanlı idarecileri ve önemli şah-
siyetlerini anlatarak oluşmayı dile getirdim.
Yoksa bütün kabristanı özellikle de 19.
yüzyılda artık hem sanayi tesislerinin ilk
kez yer aldığı bir alan olan dönemini üzü-
lerek fakat kısaca dile getirmek ile
yetindim ve daha önceki yüzyıllarda da yi-
ne Osmanlı ileri gelenlerinin dışındaki şah-
siyetlere pek değinmedim. Yalnız en
önemli husus şu ki, *Eyüpsultan* bir imtiyazlı
mahal idi. Şehirleşme konusunda ise esas
vurgulamak istediğim husus şudur: Yüzyıl-
lara göre mührünü hem *Eyüpsultan*'a hem
de *Sur-dışı* şehirleşmeye vurmuş padişahları
uzun uzun anlatmak yerine *Eyüpsultan*'ın
kutsiyetinden dolayı fazla şehirleşmeyi
kendi bünyesi içinde yani *Ayvansaray*'dan
başlayıp *Piyerloti* kahvesine kadar, Haliç
kıyısından başlayıp Kağıthane, yönüne ka-
dar varan area'da sıkışıp kaldığı bunun as-

lında *Eyüpsultan*'ın gerçek *Eyüpsultan kut-
siyetinin bir gereği* olduğunu düşünüyö-
rum.

Hiçbir zaman tasvip etmediğim husus
olarak *Sur-dışı*'nın bir Bizans bir gayrimüs-
lim yeri olarak anılmasıdır. Yani Ayastafa-
nos ve Makriköy ve civarının Cülüs-u Hu-
mayun ile başlayan kılıç kuşanmalarıyla pa-
ralel artık *Merkez Efendî*'nin surdışında, *İs-
kender Çelebi*'nin o muazzam bahçesi ile
yine sur dışında ve nihayet aslında **Veli-
yüddin** adlı bir Şeyhü'l-islâm olan *Veli
Efendî*'nin *Sur-dışı* şehirleşmesinde önemli
bir yer alırken, *Eyüpsultan* kasabasının,
semtinin ya da nahiyesinin artık *Kutsiye-
tinden* şehirleşmesine, dünya yaşayışına
geçişini başka açılardan ve yerleşime yine
başka açılardan değil bir tarihi süreç olarak
bakmak gerektiğini düşünüyorum.

B- EYÜPSULTAN
KABRİSTANININ
OLUŞMASI

EYÜPSULTAN'DA MEDFUN OLANLARDAN
HANÇERLİ FATMA SULTAN

Hançeriye Medresesi (*Bursa*) bânisi,
Hânzâde Hançerli Sultan, II. Bayezid'in
şehzâdesi Sultan Mahmud'un kızı idi.
1532-33 miladide Hançerli Sultan demekle
ma'rif bu Sultan Hanım *Eyüpsultan*'da defn
olundu.

PIRİ REİS

Asıl adı Ahmed'dir Karamanlıdır. Hay-
rettin Paşaya muallim olan Ahmed Efendi
Hayrettin Paşa'nın Kaptan-ı Deryâ iken
Midili'de yaptırdığı medresesine müderris
olmuştur. Sonra Galata'da ve tâkiben İstan-
bul Kadısı oldu. 1565-66 miladide vefat
edip *Eyüpsultan*'da defnolundu.

SAĞLIĞINDA OLAĞANÜSTÜ BİR TEVCİH
VE TAKDIR GÖREREK VEFATINDA EYÜP-
SULTAN'A GÖMÜLENLERDEN:

SAÇLI EMİRZÂDE ABDULEVVEL EFENDİ

Kaptan Sinan medresesi (İstanbul) mü-
derrislerinden idi.. Bazı medreselerden son-
ra 965/M.1557-58'de 40'la Beşiktaş'taki bu
medreseye müderris oldu ve iki oğlunun
vefatı üzerine tarikden ayrılarak **yevmi 15
akçe vazifeye kanaat etti**.. Daha sonra ta-
savvufa sâlik oldu ve **cezbe-i ilâhiye kapıla-
rak Üryün Efendi** denilmekle maruf oldu..
III. Murad ona hürmeten 150 akçe (yüzelli)
tayan etti ve 988/1580-81 tarihinde vefat
ederek *Eyüpsultan*'da defn olundu..

BITLİCE MUSTAFA EFENDİ

Bazı medreselerde müderrislikten sonra yevmi 40 akçe ile Kepenekçi Sinan ve 971 (1563-64 miladide) Gebze'de Mustafa Paşa Medrese'sine müderris olmuş ve bir yıl sonra vefât etmiştir.

Eyüpsultan'da amcası Çivi-Zade yanın-da medfundur..

EYÜPSULTAN'A FERMANLA DEFNEDİLMEK

Evet bazan da Padişah tensibi ile Sadrazam Hazretleri emrû ferman buyurduklarında Eyüpsultan'a defn gerçekleştiriyor.. Türk-İslâm dünyasının en önemli kabristanının oluşmasında, bu yoldaki bir hadise ise şudur:

"Nakşibendiye ulularından Şeyh Ahmed Sadık cenâzesine erkân-ı sa'âdet hâzır olduklarıdır" serlevhası ile vak'anüvis şöyle devam ediyor:

"Ve bu aylarda mübarek tâ'ün (*Veba*) İstanbul şehrinde yakup yandırmaduk kimse komayup âmme-i halk âh-ı hasret ile muhterikü'l fu'âdlar idi. Sâkı-yı ecel cân-ı mevti sunup meclis be-meclis devr itmekte idi. Vilâyet-i Buhara'dan gelen ve tarik-i Nakşibendiye ulularından Taşkendî Şeyh Ahmed Sâdık hazretleri azîzü'l-vücut mübarek zât-ı şerif olmağın sa'adetlü Padişah-ı âlem penâh hazretlerinden Sadrazam Siyavuş Paşa hazretlerine tekzire-i hümayun çıkup "***Aziz'ün cenazesini ta'zim ü tekrim ile hazret-i Ebî Eyyüb Ensari'de defn idesiz.***" diyü ferman olunmağın salı gün Divân olmayup a(yan-ı sa'det ile vüzerâ-ı izâm hazretleri cenaze namazın Sultan Mehmed Han hareminded ulemâ-i izâm ve meşayih-i kirâm ile kılup, Şeyh hazretlerini Ebî Eyyüb Ensari'de defn eylediler. Fi 16 Şahr-i Şa'banü'l mu'azzam, sene 994."

EYÜPSULTAN'A DEFN EDİLMEK ÜZERE İKEN İSTİKAMET DEĞİŞTİRİLİP SULTAN SÜLEYMAN HAN TÜRRESİ CİVARINA NAKLEDİLEN BİR SULTAN KIZI

Tarihçilerimiz şöyle yazarlar:
VEZİR MAHMUD PAŞA HATUNI İNTİKÂL İTDÜĞİDÜR.

"Ve bu esnâda Vezîr Mahmud Paşa hazretlerinin hatunı intikâl eyledi, ki sâbıkâ merhum Sinan Paşa'nın hatunı idi.. Erkân-ı devlet cenâzesine vardılar. Merhûme Sultan Ahmed Evlâdından idi. Fî evâhir-i safer, sene 1007. (Miladi: 1594)

Zevci Mahmud Paşa hazretlerini vasî muhtâr idüp, "Sülüs-ı mâlini vucûh-ı hayrâta sarf idesin." diye vasiyet eylemişler. Rahimehü'millâh ta'âlâ rahmeten vâsia. Hazret-i Ebi Eyyüb Ensâride defn olunmak üzere iken Sultân Süleyman Han Türbesinin civârında defn itdiler.."

BİR KABRİSTAN OLAYI DA DEFTERDARLIKTAN SAÇLIK NEDENLERİ İLE AYRILAN LALE-İZÂR-ZÂDE AHMED EFENDİNİN EYÜPSULTAN'A DEFNİ

Evâsıt-ı cumâdelülûde merhûm Lâle-izâr Efendi oğlu Ahmed Efendi Defterdarlıktan munfasil olalı âfiyet bulmayup, "Gâm u enduh-ı azl bâ'is-i helâk olmasun" diyü sâhib-sa'âdet Mehmed Paşa- edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû- hazretleri Şâm-ı dârüsselâm defterdârlığı hükmini gönderip, tesliyet-ı hâtır ve teşffî hâsil olsun için dilnûvâzlıklar eylemişlerdi.. Bi'l-âhara maraz-ı istiskadan ilâc-pezir olmayup elli yaşında dâr-ı âbâd dünyâyı terk idüp, sarây-ı surûr-ı ukbâya irtihâl eyledi. Hazret-i Ebî Eyyüb Ensari'de defn olundu, rahmetü'llâhi aleyh. Fi sene 1007. (Miladi: 1594)

ŞEYHÜLİSLAMIN KIZ KARDEŞİ

Şair Şerife Zübeyde Hanım zamanın Şeyhülislamı *Es'ad Zade Mehmed Şerif Efendi'nin* hemşiresi idi. H. 1194 (Miladi 1780) tarihi tamamından 3 gün evvel (mukaddem) vefat edib civâr-ı *Ebi Eyyüb-i Ensari'de* validesi yanında defn olmuştur.

ŞEHİDİ MUSTAFA EFENDİ

Antakiye'den zuhûr ve Devlet-i Aliyye'ye intisâb ile beyne'r-ricâl bedrül-budür olup hâcegân-ı divâniyye menâsıbından nicesiyle ikrâm olunan şâir-i mâhir ve pîr-i ma'nâ kâdir olan zât-ı şeriftir. Rihlet eyledikde *Eyyüb Hammamı* ittisalinde defn olundu ve ana Suyolcu-zâde Necîb Efendi'nin inşâ eylediği târih budur:

Makam-ola civân-ı Mustafa Şehdî Efendi'ye Ebû Eyyüb Ensari ile içsin şekkeri câmı H. 1140 (Miladi 1778)

VALİDE-İ PADİŞAH

(SULTAN OSMAN'IN VALİDESİ)

Hazret-i Eyyüb'da Sultan Osman Validesi türbesinin binasına Kesbî tarih demıştır. Türbe-i Vâlide-i padişah oldu âbâd

Hicri: 1207 (Miladi 1618)

Eyyüb'da medfun Saliha Sultan seng-i mezârında tarih-i vefâtı budur:

Hiç olmazsa böyle târih-i duâ-gün Arifâ Saliha Sultan'ın *Allah* kabrini pûr nûr etsin. H. 1192 (Miladi: 1778)

EYÜP KABRISTANLARINDA MEDFUN OLANLARDAN

Eyyüb Müderrisi Urfa'lı Ahmed Efendi vefat ettiğinde bu görevde idi. Camii şerifin sol minaresi dibine defn edildi.. Müderris zümresinin ser- bülendi idi.. deniliyor.. Hicri, 1167 yani miladi: 1754. Allah rahmet eylesin.

Ümmi Sinan Hazretleri de malumdur ki kendi tekkesinde medfundur. H. 976 (Miladi 1568) vefat tarihleridir..

EYYÜB KAYMAKÇILAR KARŞISINDA PALAK MUSTAFA PAŞA TÜRBESİ

Kapû ol idi vezâretle Süleyman Han'a Cân ü başıyla gazâ eyler idi düşmana

Âkıbet zevrâk-ı âmrüne esip bâd-ı ecel Düştü cismi gemisi rahmet-i bahr-i ummâne

Vefat tarihi H. 1077 (Miladi 1667) dir. EYÜPSULTAN'DA MEDFUN ZEVATTAN BİR MUĞLAK DURUM

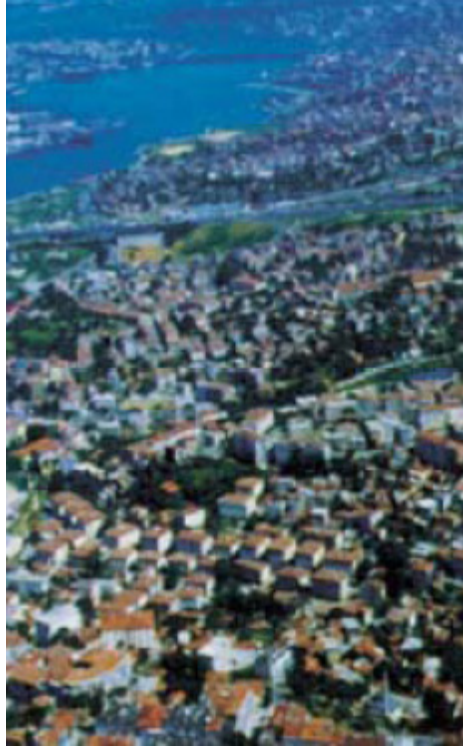
Bektaş Efendi türbesi kurbünde haşebi türbe dahilinde medfûn olan Kemâl-i evvel Hâfız Mehmed Efendi İsfahan'dan gelip ni'me'l-ceyş'de bulunup ba'dehu vefât edip ol mahâlle defn olundu. 860 (1455/1556). Ve ânin oğlu Cemâl Hâfız Mehmed Efendi Zilkâde 949 (Şubat 1548) ve ânin oğlu Kemâl-i sânî Hâfız Mehmed Efendi receb 980 (Kasım 1572) bu ikisi mezbûr türbenin hâricinde medfûndurlar.. Ma'lûm ola ki Kemâl-i sâninin oğlu Hâfız Hasan Cân Efendi Sultan Selim-i evvelin musâhibi olup ta'yinât ile inzivâ ve Bursa'da ikâmet ihtiyâr edip vefâtında Çelebi Sultan Mehmed Hân türbesi hâricinde defn olunmuştur. Anın oğlu *Şeyhülislam Hoca Mehmed Sa'deddin Efendi* pederinin vefâtında bu târihi demiştir.

Sa'di-yi mâtem-zede târihini

Dedi ilâ rahmetih rabbi cemil (974 Miladi 1566/1567)

Lâkin mezbûr haşebî türbesinin Hasan Cân'a nisbetle şöhreti eğerçi vardır. Lâkin galattır. Hasan Cân değildir. Belki Hasan Cân'ın pederi ve cedleridir. Ve mezbûr Sa'deddin Efendi dahi Şeyhülislâm iken fücâ'eten vefât edip *Eyyüb*'da binâ eylediği Yahya Efendi tekyesi civârında medfûndur.

Bu durumda, "musahibi şehriyari"nin pederi dahi *Eyübsultan'a* defn edilmiş oluyor.

LALA MEHMED PAŞA: PADIŞAHIN DOĞRUDAN DOĞRUYA TEHDİDİ İLE VEFAT ETMESİNE RAĞMEN EYÜPSULTAN'A GÖMÜLDÜ.

"Lala Mehmet Paşa, İstanbul'a geldikten sonra, Sultanahmed, mütemet adamlarından Kaptan-ı Derya Derviş Paşa(nın telkini ile Lala Mehmed Paşa, İran seferine serdar tayin edilmişti.. Vezir-i âzam Avusturya işi henüz halledilmiş olduğu için İran seferine gitmesinin doğru olmadığını arzetmiş ise de, Padişahın kendisini ölümle tehdit etmesi üzerine kederinden felç geçirerek birkaç gün sonra vefat etmiş ve cesedi Eyüpsultan'da Sokullu Türbesi'nin dışındaki mezarlığın kapısının sağ tarafına defnedilmiştir. (1015 Muharrem ve 1606 Mayıs miladi.)

Şair Kısî'nin:

Aceme gitmeğe me'mur idi tarih oldu
Ademe gitti meded hay Mehmed Paşa.
GÜRCÜ MEHMED PAŞA'NIN
EYÜP"TEKİ BAHÇESİ

"Tarhoncu Ahmed Paşa kendisine yapılan fenalığın intikamını almak üzere Gür-

Paşa'nın ricasıyla *Eyüp*'teki bahçesinde oturmaya mezun oldu, hırs ve hamakatin-den yine vezir-i azamlığa istemek gibi boş-boğazlığı duyulunca Temeşvar valiliğiyle İstanbul'dan çıkarılmış, sonra Budin valisi olmuş ve 1665 miladi yılında doksan yaşını geçtiği halde orada vefat etmiştir.

BOYNU EĞRİ MEHMED PAŞA'NIN
EYÜPSULTAN'DAKİ YALISI VE KABRİ

Aslen Canik (Samsun) taraflarındadır. Silahtar Tarihinde kabrinin Eyüp'te olduğunu, Yalı ve hamamı karşısında olduğunu yazılıdır. Hadika'da ise Divanyolu'nda Ali Paşa Camii kabristanında ve Hasib Üskü-darı mecmuası ise Sandıkçılar'da Siyavuş Paşa yanında medfun olduğunu yazıyorlar. MELEK AHMED PAŞA EYÜPSULTAN'DA YALI HAMAMI YAKININDA MEDFUNDUR. ECELI İLE VEFAT ETTİ. TARİHLERDE MEDFENİ TARTIŞMALIYDI

1638 Aralık ayında Diyarbakır valiliği-ne tayin edilmişti.. Sonra Erzurum valiliği yaptı.. 1644 de 4. Murad'ın kızı Kaya Sul-tan'la evlenmiştir. 1650'de Bağdat valisi iken sadrazam oldu.

Evliya Çelebi merhum bir numaralı hâ-misi olan, uğurundan dolayı onu hep savaş-lara götüren bu paşa, sadaretine kadar me-muriyet tevcihi dolayısıyla vezir-i azamlar-dan caize ismiyle memuriyetin derecesine göre bir para almaları kanun olduğu halde hazinenin darlığı dolayısıyla tevcihlerden aldığı parayı hazineye i'rad kaydettirmiştir.

Azlınden sonra Malkara'da sürgünde yaşadı.

Eyüpsultan'daki medfenine gelince, Ha-sıb Üsküdâri'nin vefayat mecmuasında Eyüp'te Valide Sarayı karşısında medfun olduğu yazılmıştır. Evliya Çelebi yine Eyüp'de Kaya Sultan Yalısı (yani eşinin ya-lısı) kurbünde üstadı Geçi Mehmed Efen-di'nin kabrinin yanında defnedilerek kabir taşı dikildiğini yazar.

EYÜPSULTAN KABRİSTANININ
OLUŞMASINDA SON DERECE NADİR BİR
PADİŞAH TOLERANSI

Miladi 1564 senesinde II. Sultan Selim sadakat ve hizmetini takdir ettiği vezir-âza-mının *Kıbrıs*'ın zâptı hakkındaki müteleası hariç olarak hemen hiç bir iş ve kararını reddetmemiş ve o da bir hükümdar gibi tam serbestî ile devlet işlerini görmüştür. Hattâ bir gün Musahip İsfendiyar oğlu

Şemsi Ahmet Paşa ile tebdil gezen II. Selim *Eyyub*'da *Sokullu*'nun yaptırmış olduğu tür-besini görüp ölümünden evvel türbesini ha-zırlattığını söylemesi üzerine, *Sokullu*'nun hasmı olan *Şemsi Paşa* bunun çok kolay ol-duğunu söylemesi üzerine musahibin ne demek istediğini anlayan padişah, *Sokul-lu*'nun hizmet ve faaliyet ve iyi idaresi sa-yesinde rahat ettiğini söyleyerek fena dü-şüncesinden dolayı *Şemşi Paşa*'yı tekdir et-miştir..

Netekim uzağı iyi gören Sokullu'nun Karadeniz'le Hazar denizini ve Akdeniz'le Kızıldeniz'i ve o vasıta ile Hind Denizi'ni birleştirme teşebbüsleri kendisinin iktisadî ve siyasî sahalardaki isabetli görüşünü gös-terir..

Sokullu Mehmed Paşa'nın İstanbul'da Anadolu'da ve rumeli'de cami, medrese, imaret çeşme, han ve saire gibi bir çok ha-yırlı eserleri olduğu gibi *Eyyub'da mütead-dit çeşmeleri ve dar'ül kurrası vardır*.. Ken-disi de zaten oyuncakçılar içindeki türbe-sinde medfundur. **Hem hayırları hem tür-beleri Eyyüb'de olanlar kategorisindedir**.

Allah rahmet eylesin.

Siyavuş Paşa'da 16. yüzyılda vefat edip hem türbesi hem çeşmesi *Eyyübsultan*'da olanlardan idi.

IDAM EDİLEREK DE OLSA EYÜBSULTAN'A GÖMÜLMEK.. FERHAD PAŞA ÖRNEĞİ

Tarihler der ki: Ferhat Paşa'nın hasmı olan Sinan Paşa, fırsatı kaçırmayarak bunun katli için faaliyete girişmiş ve nihayet za-valı Ferhat Paşa bir gün *Metris'teki çiftli-ğinden alınarak* Yedikule'ye götürülüp, bo-ğulmuş ve cesedi *Eyüp*'teki türbesine def-nedilmiştir. (1004 Safer 5 ve miladi 1595 Ekim) iki defada sadareti 14 ay kadardır.

Katli için çalışanların sözlerinin iftira olduğunu sonra anlayan III. Sultan Meh-med pek müteessir olmuştur. Ferhat Paşa Kumkapı'da Musallâ Mescidi denilen mes-cidi Halvetiye şeyhlerinden Mehmet Efen-di için yaptırmıştı..

CAFER PAŞA'NIN EYÜPSULTAN'A
DEFNEDİLİŞİ

O zamanlar salgın olan taun (veba) dan çocukları vefat eden Cafer Paşa vebadan değilse de çocuklarının kaybindan (Allah kimseye evlad acısı vermesin) duyduğu üzüntü ile vefat etmiştir.

"Ve mesned-i vezâretde Cafer Paşa haz-retlerinin zükûru inâseden evlâdı kama-

yup, mübarek tâ'undan intikal eyledükleri hemm u gamdan alil olup, maraz-ı sû-i mi'deye mubdelâ olmağla hikmet-i ilâhî ilâç-pezir şehri-i Saferün on dokuzuncu gün sefer-i âhiret ihtiyâr eyledi. Ve cümle erkân-ı sa'âdet cenazesine hâzır olup, hazret-i Ebî Eyyûb Ensari'de defn olundu."

Takdir-i ilâhiye bakıncı vefatından sonra ne oluyor:

"Ba'dehû merhûm Mehmed Paşa duheri Cafer Paşa zevcesi hâmil iken erkek ferzend-i dil-bendi tev'emân (ikiz olarak) dünyâya geldi. Birinin ismi Mehmet ve birinin ismi Ca'fer konuldu. Allah ta'âlâ tûl-ı ömr ile mu'ammer eyleyüp yanar cerâğın söyündürmeye.

Eyüpsultan'da Siyavuş Paşa ile Birlikte Önemli Türbelerden Birini de Ferhat Paşa Merhumun Türbesi Teşkil ettiği Biliniyor?. İşte Ferhat Paşa'nın Vefatında Tarihçi Osmanlı Vak'ânüvisi ne yazıyor Görelim:

"Ferhat Paşa'nın Vefatına Dair"

Sene 982 şehri-i Şevvâlin dördüncü sebt günü tencid vaktinde *vezir-i mutekâ'id Ferhad Paşa* hazretleri bu mihnet âbâd-ı dünyâdan saray-ı surûr-ı ukbâya göçdüğü haber geld. Erkân-ı devlet ve **ayân-ı sa'âdet erkenden Divân-ı dağıtup** Cenazesine hâzır oldılar. Câmî-i Sultan Mehmed Han-ı atîktâbe serâhü-hareminde hazret-i azîm olup cenâze namazı kılınup, meyyiti yanına vüzera-ı izâm ve ulemâ-i kirâm hazret-i *Ebî Eyyûb Ensâri* -radiyü'llahu anhü'l-Bâri-kurbinde kabrine dek gitdüler.."

Şehzade Sultan Mehmed-aleyhi'r-rahmetü ve'r-rıdvân-duhterinin ahteri Hümâ Sultân-dâmet ismetühâ-hazretlerinden beş oğlı ve üç kızı kaldı. "**Vüzera-ı izâm hazretleri içinde böyle hoş-nüvis ehl-i kalem be-nâm kimesne mesned-i vezârete gelmemişdür**" diyü nakl olunur. Rahmetü'llâhi aleyh.

OSMANLI SULTANLARININ EVLÂTLARININ EYÜPSULTANA DEFİNLERİ

Osmanlı tarihçisi bu konuyu "**Vefat-ı Sultan-zâde**" serlevhası ile şöyle naklediyor:

Ba'dehû ramazan-ı şerif evâhîrinde merhume Sultan-tabet serâhâ-dan toğan Mehmed nâm oğulları elli günlük olup, ol dahi âhirete gitti. Hazret-i Ebî Ensâri civarında olan merhum Mehmed Paşa- aleyhir rahme-türbesinde sâir karındaşları yanında defn olundu..

EYÜPSULTAN'A DEFNEDİLEN BİR İRAN ŞEHZADESİ

"Şeh-zâde ferzend-i Acem Mirza Haydar Vefâtıdır."

Ferman-ı ferma-yı memleket-i Acem Şah Abbas talib-i sulhu salah olup karındaş sipehsâlâr-ı devletleri olan Koç Kapan Hamza Mirza Oğlu Haydar Mirza'yı Südde-i Sââdet-medârâ bâ-izz ü şevket göndürüp, tıfûliyeti halinden beri ikrâm u ihtirâm ile terbiye olunup, âlem-i civâniye yetişüp kadd çeküp, ser ve ser-efrâz olmuşken âsîb-i rüzgârdan emri-i Hayy-i lâ-yamût ile hâk-i hakîre düştü. El-hükmü li'llâhi'l-Aliyyi'l-Kebir-Havâli-yi Hazret-i Ebî Eyyûb Ensari -aleyhi rahmetü'l-Bâri -de merhum Beylerbeği türbesi civarında medfun olup, üstüne âli türbe yapılmak ferman olundu. Fî evâsıt-ı rebî'ulâhir, sene 1004 (Miladi 1596). Tarih-i Timur Han.

Görüldüğü üzere bir İran şehzadesini padişah emri ile üzeri örtülü bir türbe haline getiren Osmanlı âlicenaplığı açıkça ortada. EYÜPSULTAN KABRISTANI İÇİN İBRET VERİCİ VE AYNI ZAMANDA KENDİ KATEGORISİNDE NADİR ÖRNEK BİR OLAY: KOCA ŞEYHÜLİSLAMIN BABASININ YANINA GÖMÜLMESİ

Burada çok önemli bir hususu belirtmek gerekiyor o da şudur: Şeyhülislamın Eyüpsultan'a defn edilmesi kadar doğal bir olay

Çubadar
Yurdun Güvenen arşivinden

olmamakla beraber yanına gömüldüğü peder merhumlarının hüviyeti ne idi diye soralım. Anlaşıyor ki ricâl-i devletten olmanın dışında bir neden de **Sahib-i Kerâmeti-i Aliyye** olması idi.. Tarihi olaya dönelim ve anlatalım:

Şeyh-ül islâm Şeyhi Efendi ebediyete intikâl ettiğiinde Vak'anüvis diyor ki:

Ve evâhir-i şehri recebin yiğirmi yedinci gicesi, şeb-i Mi'râcu'nnebi aleyhi's-salatu ve'sselamdur, müteka'id olan müfti-i sabık şeyhülislam Mevlâna Efendi ki abdülkadir-i müyeyyidilikle mâ'ruf ve ulemâ-i din içinde salâh-ı ilm u fazl ile mevsûf idi, iş bu dâr-ı mihretten rahmet-i Rahim ü Rahmân'a intikal eyledi. Erkân-ı devlet u sa'âdet cümle ulemâ-i izâm ve meşayih-i kirâm ile cenazesine merhumu magfûrun-leh Sultan Mehmed Han-tâbe serâhu-Camiinde nâmazın kılmağa hazır oldular... Hazret-i Eyyüb Ensari-aleyni rahmetü'l-Bâri ci-varında babaları sâhib-i kerametâtil' aliyye Şeyh Hacı Efendi yanında defn olundu.. Ve meşâşih-i ulemâdan olup salâh-ı dîni nihayetde idi. Sultan Süleyman aleyhi'rrahmetü ve'l-zufrân medreselerinde müderris Abdurrahim nâm oğlu kaldı.. Sinni seksene yetmiş idi. Rahmetetü'llâhi aleyh.

C. EYÜPSULTAN'IN KÜLTÜR VE SAN'AT HAYATIMIZA ETKİLERİ "CİHAN SALTANATININ KIBLEGÂHI ZUHAL KANDİLİNİN DÜD-İ SIYÂHI"

Fetihden sonra İstanbul'da dünyaya gelmiş ve yüzyıllar boyunca kalemleri ile kültürümüze hizmet etmiş İstanbul'lu şairler Eyüpsultan'ı övmekten de geri kalmamışlardı..

İstanbul dışında doğmuş olanlar dahi İstanbul'a gelmişler ve gitmek istememişlerdi. Sehi, Latifi ve Riyazi gerçi İstanbul'lu değillerdi amma, medreselerde hizmet vermişlerdi..

İstanbul'lu şairlerimiz: Kafzade, Yümni, Asım (zeyrekzade), Safayi, Salim, Ramiz, Es'ad Efendi (Sahaflarşeyhizade) gibi ünlülerdir.. Meşhur Âli Divan katibi ve Eyyüb Vakfı katibliğinde bulunmuştu. Zaten şair olsun ulemâdan olsun eserlerini padişaha takdim etmek üzere hep İstanbul'a gelirdi.

Hazret-i Eyyüb hakkındaki rivayetleri toplayan ve bir risâle hazırlayan Arab İmam'ın bir ulu olduğunu ve risâleyi zamanın şeyhülislamı Kemalpaşazade'ye imza ettirip Buk'a-ı Mübareke'ye vakfettikleri bi-

linmektedir. Eyyübsultan'ın İstanbul kültür hayatındaki etkileri meyânında ilk defa orada Eyyübsultan'da 1588'de Minarelere kandil donanmasını ve bunun bundan böyle aded olmaya başlamasını söyleyebiliriz.

Hepimizin bildiği cülüs eden padişahlarımızın İstanbul'da Selatin camilerini ziyaret edip türbeleri ziyaretiyle beraber Kılıç Alayı da adet halini almış 1575 miladi de 5 Ocak'dan sonra hiç ara vermemeceğine padişahlar kendi eccadlarından evvel Peygamberimiz ashabından Eyyübsultan hazretlerinin türbelerini teberrük için ziyaret edip gaza kılıcını orda kuşanır ve ondan sonra da büyük bir alayla Osmanlı padişahlarının türbelerini ziyaret ederlerdi.

Eyyüb Sultan'ın övülmesi şairler arasında o kadar ileri gitmiştir ki, hem nesir hem şiir ile bu konuda adeta kendilerini yarışta mecbur hissederlerdi: "... Hatta bu derki ol taraf a'hi Ebi-Eyyüb ber şeref ol Hazretin şöret-i şerefi birle gâyetde meşhur ve müşerref olub Cenab-ı Cennet'in bir kûşesi olmuştur. Bu mertebede makâm-ı dilkeş ve teferrüçgâh-ı ferahbahş olmuştur ki, bi-ihyâr halkın ölüsü dirisine yüklenip anda giderler.. Ve zecri dürla firar edenler anda karar ederler..

BEYIT

Arkası üzre yatuben evvel eyledi zuhur Binmiş gider bu halkın ölüsü dirisine. Hazret-i Hakk-ı Celü âla kurbanhanesinde zec olunan kurbanlarının muyu adedince a'ni tüyü hesâbınca vafur-ı rahmetinden gufran u rıdvânın rûh-ı pâkine ve revân-ı tâbnâkine vâsil ve mütevâsil kılıb.

BEYIT

Ruhunu garka-i gufrân ede Hak Rahmeti hânına mihmân ede Hak.

Bilindiği gibi İstanbul Boğaziçi, Adalar ve Haliç olmak üzere üç ana kısma ayrılmıştır. Bunların dışındakiler ikinci üçüncü güzellikte olan yerlerdir. Eyüpsultan ise Haliç'in dünyâ işleri ile iştigâl eden hayati önemde de olsa ticari ve sanayi bölgeleri olan iki yakasının dışında tam bir huzur ve istirahatgâh olarak revaç bulmuş idi..

Yazarlar derler ki:

"Bu kesret içinde, vahdette ve Allah muhabetinde kalan ârifdir.. İstanbul şehrinin şöret ve ziynetine gönül verib nefsi-hâvâyı, Galata'sının ayş-ü nuşu ile aldan-

mak, *Bezestânın* mâlini sermâye-i devlet sanmak nefis yularını elâlemin eline vermek, zaman lû'bethanesi olan *Tahtü'l-kal'e* sinde hırs ve heves mâcunu ile oyalanmak içki, esrar ve afyonuna alışmak, şehvet ağ-larına kapılmak sonunda acı bir nedâmete düşmek ârif insana yakışmaz."

Her havâyâ tâbi olma ki vücudun zevrâkın Garkedden bahr-i fenâdan âkıbet bu ruzugâr,

Ve bu sözlerden sonra, bazı nasihatlerde bulunur, "Kendini nefis, -i havâ bütlerinden kurtarabilenler gönüllerini *Ayasofya* gibi zikru'llâh ile dolduranlar, Hazret-i Eyyüb-i Ensari gibi canını Allah yoluna adıyanlar izzet içinde olurlar. 16. yüzyılda Türbe büyük bir rağbet görmekte, hergün binlerce kişinin bu türbeyi kâbe gibi tavaf ettiğini kurbanlar kesip adaklar adadığını, işlerinde zorluğu gönüllerinde dertleri olan herkesin kendinden yardım ve himmet umduğunu tarihçiler yazarlar..

Busegâh-ı Selatin-i l'zâm Eyüpsultan'a yakıştırılan bir benzetme ismi olarak tarihe geçmiştir.

Arafat duasında makam-ı minhü ve menzil-i müzdelife gibi, günde bin keş-i Halil kurban edildiği söylenen Eyüpsultan, bâb-ı kerâmet-i meâbına sıdk-u niyet ve safâ-yı taviyyet denilen yerdir.

Bir Âsitan-ı Harem-i ahremet, südde-i azim-izzettir, denilen bu mübarek yer için şair:

Aşkına kurban olur bir günde bin keş-i Halil İzzetiyle çün bugün beyt-i haram-hürmettil-ol demekte kusur etmez..

Yine edebiyatçılarımız derler ki:

"Ve şol kimseler ki işlerinde sû'ub u eş-kâl ve gönüllerinde gerd-ü melâl olup hây-rân-u sergerdân olan işlerinde şaşırduğunuz zaman büyüklerin, vefât etmiş ermişlerinden yardım bekleyiniz fehvâsınca ruh-ı pür fütuhundan deryûze-i himmet ve istimdâd u isti'ânet ederler."

Son olarak da:

Bu yalancı dünya zenc-i dünyaya talâk etmiştir. diyerek *Eyüpsultan*'ın ruhlarımızdaki yerini dile getirirler..

EYÜPSULTAN'DA HİZMET VEREN ÜNLÜ ÂLİMLERDEN KISACA BAHSEDELİM ŞEYHÜL-İSLÂM ÇİVİ-ZÂDE MEHMED EFENDİ

1530-31 M.de dünyaya geldi.. 1545 M.'de babasının vefatı üzerine yevmi 45 akçe tayin olundu.

Vezir-i âzamların Şeyhül-İslâmları ziyaretleri İlk Olarak bunun zamanında başlamıştır. İlmiye salnamesinde sadece Şehremeni civarındaki mescidi zikredilen Çivi-zâdenin Zeyrek'te diğer bir mescidi daha vardır. Kabri Eyüpsultan'da babası yayındadır. ŞEYHÜL-İSLÂM ÇİVİ-ZÂDE

MUHYİDDİN EFENDİ

Sadullah Efendi yerine Şeyhül-İslâm oldu. Üç sene sonra azledilerek 200 akçe ile tekaüde ayrılan Muhyiddin Efendi, Hacc dönüşünde Sahn-ı seman medreselerinin birine tayin edilmişken Rumeli Kazaskeri nasbedildi. İki yıl sonra 954/1545-46 miladi tarihinde vefat ederek Eyüpsultan'da defnolundu.

EYYÜBSULTAN'DA MEDFUN ŞEYHÜL-İSLÂM EBUSUUD EFENDİ

896/1490-91 M. tarihinde İstanbul'a bağlı Müderris köyünde doğdu. Kanuni devrinde 22 yıl, II. Selim devrinde 6 yıl Şeyhül-İslâmlık yapan Ebussuud Efendi 2 Cemâziyelevvel 982/23 Ağustos 1574'de vefat etti. Eyüpsultan'daki mektebinde defnedildi.

ŞEYHÜL-İSLÂM FENARİ-ZÂDE MUHYİDDİN ÇELEBİ

Babası Rumeli Kazaskeri Mehmet Şâh Efendi'dir. Tahsilini babası başta olmak üzere Hatip-zâde'den ve Efdâl-zâde'den tamamlamıştır.

9 Ocak 1548'de vefat etti. *Eyüpsultan*'da defnolundu.

BEZEN-ZÂDE MAHMUD EFENDİ

(...) Rodos'da Kanuni Sultan Süleyman medresesi, daha sonra *Eyyüb Medresesi* müderrisi olmuş iken, (M.1564-65) de azlonularak yeri Arap-Zâde İbrahim Efendi'ye verildi. Mezarı Edirnekapı dışındadır. KARACA AHMED EFENDİ

(...) Edirne'de Eski Cami Medresesi'ne ve iki sene sonra Semâniye'den birine müderris, takîben Manisa müftisi, 1014 (1605-6 miladide) Hankâh Medresesi müderrisi, sonra da Semaniye ve 1017 (1608-9 Miladide) 60 akçe ile *Eyyüb Medresesi* müderrisi oldu.

EYYÜB KADISI (HACI YAHYA EFENDİ)

(...) 1015 (1606-7 Miladide) *Eyyüb*, bir sene sonra Edirne Selimiye'sine müderris tayin edilmişken gitmeyerek İstanbul'da Vali-

de-i Cedid Medresesi'ne müderris oldu..
1021 (1613 miladide) *Eyüp Kadısı* oldu.
KARAHISARLI CA'FER ÇELEBİ (EYYÜB KADISI) (iki defa kadı oldu):

1582-83'de mülâzimetle bazı medreselere müderrislikten sonra 40'dan mazul iken 1595-96 miladide Piri Paşa Medresesine müderris (...) Semaniyeden birine müderris, üç gün sonra Ankara Kadılığı verilmişken kabul etmeyerek azl ihtiyâr edildi. Edirne'de müderris, Kudüs, İzmir ve 1612-13 miladide Eyyüb'de sonra Medine'de ve 1622-25'de tekrar *Eyyüb Kadısı* oldu.

EYÜP SULTAN'DA BÜYÜK BİR TÖREN:
ÇÜLUS-I HÜMAYUNDA KUTLAMA
SEREFINE YAPILAN NİCE İŞLEMLER,
EYÜPSULTAN'DA YAPILAN TÖREN VE
KA'BE İ MU'AZZAMAYA MAHMİL
GÖNDERİLMESİ... İHTİDALAR...

Ve evâhir-i şehri-i Ramazânü'l-mübarekede âdet-i ma'rûfe-i kadîme üzere ka'betu'llâh-ı mu'azzama ve Medine-i münevvereserre fehümma'llâhü ta'âlâ şerefen ve ta'zimen kısıvelerini şerif hazretleri culûs-ı humâyun-ı sa'âdet-makrûn tehhiyet ü mübarek- bâdı için muhmil-i şerif ile mâtekaddemden Asitane-i Sa'âdete göndermek kanun olmağın gönderdiler.. Üsküdar'a geldüklerinden Bostancı-başı Ferhad Ağa bostancılar ile istikbal edüp ve kadirğaya koyup toğrı hazret-i Ebî *Eyyüb Ensari hazretleri üstüne kondurdılar*. İrtesi gün rikâb-ı humâyûn ağaları ve Bölük ağaları üsküfleri ve alayları mecmu'an ve ulema ve meşâyih-i kirâm i'zâz u ihtirâm-ı mâlâ-ke'lâm ile mahmil-i şerifi kaldırıp, önüne düşüp, râyet,ı âlem-i Fahr-i kâ'inat önünce dört alay bayrakları ile tabl Surnay-ı arab ka'ide-i me'lûfeleri üzre çalınıp mü'essir ve dilsüz, aîd u sadâ ile amme-i âlem-i mâ'halekâllâh izdihâm üzre Edirne-Kapusı'ndan girüp, Tâ Bâb-ı Humayun'a gelince.. (...)

Hususan sâbıkâ Üsküdar kadısı Nakibüleşrâf Keşmiri-zâde Efendi eşrâf ve sâdât-ı enâm hazretleri alay ile gelüp, hâzır olmağla kulûb-i ümmet-i günahkâr-ı lâzımü'îl istiğfar cümleten müte'essir olup ve Yehûd ve Nasârâ'dar niceler inâyet ve hidayet-i Rabbani yetişüp, âh u nâle ile barmağın kaldırıp, islâma geldiler. Ağlaşüp, bî-ihtiyar eş-şefâ'a yâ Rasûl a'llâh çağrışüp, arz-ı niyâz eylediler. (24 Ramazânü'l-mübarek, Sene 1005)

ÇOK NADİR BİR OLAY: "YARIM KALAN BİR EYÜP SULTAN ZİYARETİ"

Yüce Osmanlı Devletinin onaltıncu yüzyıl sonlarında hudutlarını muhafaza etmek ve Ümmet-i muhammedi korumak zoruunda kaldığı halde, neler yapılıyor bu olay sarih ve hazin olarak anlatır.

Serhadd-i mansûreden muvahhiş haberler gelince ahâli-yi İslâmın nasıl hayrete düştüklerini görelim:

Ramazân-ı şerifün onbirinci gün yevmü's-sebtdede serhadd-i mansûreden haberler geldi. Yeniçeriler kethüdâsından mekâtîp ile yoldaşlar gelüp, ahbâr-ı muvahhişe ile halk-ı âlem kulağa doldu. Elem ü gâm ile perîşân oldılar. "El-hükmü li'llâhi'l-alişşî'le-kebîr nedür haber" diyü soranlara "Yanık Kal'ası elden çıktı, gice ile kâfir gelüp sular taşgın iken nerdübânlar kurup içinde olanlar gâfil olup, su kapuların mürtedler açıvirdiler, Küffâr sudan şaykalar ile gelüp içeri koyuldular. Olancasın evinde evinde basup katl eylediler. Beğlerbeyinin diri tutup giren Frenk serdârının önüne getürdüler. "Bire köpek Pâdişahun bu asl kal'asın hîle ile düşmene aldurursın, senün derin yüzip saman doldurup hünkâra göndermek gerçi benüm haddüm değıldür ammâ senün kılıçın ile başın keseyün diye boynın urdu" diyüp ve hısn-ı hasın-ı ehl-i İslâm bir alay dîn yoksulı biî-gayret ü hamiyet elinden küffâr-ı hâksârâ değdiğin evvel âmme-i halk işidüp, ba'dehü Yeniçeri ağası ve vezîria'zâm âgâh oldukda, Padişah,ı âlem-penâh hazretleri kayık ile hazret-i Ebî Eyyüb Ensâri cânibine gitmiş bulunmağın Yeniçeri yoldaş seğirdüp Pâdişah kayıktan çıktığı gibi ref-i savt ile "Serhadden gelirim, Yanık kal'asın kâfir alup, zabt eyledi, tedârük zamânıdır kande gidersin" diyüp çağırarak ile Pâdişâh-ı dîn-perver hazretleri at başı çeküp, Yeniçeriyi söyledüp, istimâ'ından deşet gelmek ile Sarây-ı âmir'e dönüp, Müfti'lenâm Hoca Efendi hazretlerin ve Yeniçeri Ağası Hasan Ağa'yı istediüp, keyfiyet-i ahvâli onat isticâsâ buyurduklarında "Tuna suyu muhkem tuğyan üzre iken su kapusına berâber gelüp ve Frenk askeri şaykalar ile gelüp, yağmurlu gicede icerü kal'ada olan mürted martoloz tâ'ifesi su kapusını açıvirüp, (...) ehl-i islâmı evlerinde kırıp, bu veçhile kal'a-ı Raygân kabz ve

zabt eylediler diyü her kişiye dâğ-ı hasret urup, bî-tekellüf dilîrâne söyledi. Ar u nâmûs-ı saltanat çiğerin tağladı. Hiç bir târihde Müslimanlara bu musîbet ile hayret el virmemişdi. Allâh ta'âlâ ecrler nasîb eyleye. Bi-mennihi.

EYÜPSULTAN VE DİNİ MUSİKİ,
"HOŞ-ELHÂN" BİR İMAM-I HASSA
EHL-İ KUR'AN TEFRİK EDİLİŞ

"Ve Padişah-ı din-penâh-ı eyyede'llahu ta'âlâ ve kavahu-hazretleri imamı vefat edeliden berü, İstanbul'da ve Edirne'de ma'ruf ve meşhur olan mücevid, ehl-i kur'an ve hoş-elhân olup muktedâ olmağa salahiyeti olan "sahibedâları" getirdüp ma'lum-ı şerifleri oldukda kasaba-ı hazret-i *Ebi Eyyûb Ensâri* aleyhi rahmetü'l-bâri'de merhum *Zal Mahmud Paşa Câmiinde hatib ve vâiz-i hoş-edâ olan Celâl-zâde dimekle* meşhur-ı âfâk Mevlânâ Hüsameddin hidmet-i imâmete kabûl buyuruldu. Ve mutasarrıf olduğu cihâtını istediklerine tevzî itdürüp "imâm-ı hassa" idindiler. Fi Curre-i Cumadelülâ, fi sene 1002"

EYÜPSULTAN'DA DA'VA DİNLEYEN
DEVLET RİCÂLİ... (Hicri 1003/Miladi 1595)

Burada enteresan olan şu ki vakıf bir dükkânın âkibeti bir nev'i Yargıtay kararı alınıp itiraz eden dükkân sahibi aklanıp, haklı bulunup karar lehine verilmiş idi. Dükkânın Eyüpsultan'da bir vakıf dükkân olması davanın davacının ikametgâhı yerinde görüldüğü ve Eyüpsultan'ın da ehemmiyetini belirtmesi bakımından enteresandır. OSMANLI ADALETİNE ÖRNEK BİR OLAY: "VÜZERA-I İZÂM VE MÜFTİLENÂM HAZRETLERİ FERMAN-I ŞERİF İLE HAZRET-İ EBÎ EYYÜB KASABASINDA DA'VA DİNLEDİKLERİDÜR"

Ve sene-i mezbure seferinin evâsıtında Balaban nam şahıs kasab-ı Hazret-i Ebî Eyyûb Ensâri'de bir vakıf dükkân husûsı için rikâb-ı humâyûna ruk'a (dilekçe) sunup "*Semâniye Müderrislerinden Kuş Yahya dimekle Mâruf Efendi Da'vamı Hilâf-ı Şer'u Kanûn Hükm itmişdür.*" diyü dâd u feryâd itmeğin cümle vüzerâ etmek ferman olmağın emr-i Padişahi ile Varılıp meclis-i âli oldu. Hakk Balaban'un idüğü zâhir olıcak Müderris-i merkünun hücceti bâtil olup dükkân Balaban'a hükm olundu.. Fi 19 Şehr-i Safer, Sene 1003.

Ba'de zamânın mes'ele suret-i rastda arz olunup yine Yahya Efendi hükmi üzre ibkâ olundu diyü şâyi' olundu...

EYÜPSULTAN KADILIĞI

Eyüpsultan Kadılığı genellikle Edirne kadılığı ile becâyış yapabiliirdi. Edirne kadısı Eyüpsultan kadısı da Edirneye tayin edilebiliirdi. Bunu şu bakımdan söylüyorum, Edirne ikinci payitaht olması hasebi ile önemini hep korumuş, onsekizinci yüzyılın sonlarına kadar yani 1790 lara kadar Edirne bir Bostancıbaşı ile ve zaman zaman padişahın kaldığı bir yer olarak önemini korumuştur. Eyüpsultan kadılığının önemini vurgulamak için bu hususu da dile getiriyorum:

HASLAR KADILIĞI VIRÜLDÜÇİDÜR...

Ve bu esnada Havass-ı Konstaniniyye'de Hazret-i Ebî Eyyûb Ensari Kadısı Mevlâna Abdürrahim Efendi ref' buyurulup, yerine sâbıka Edirne Kadısı olan Beğzâde Mevlânâ Mehmed Efendi kadı olmak ferman olundu... Fi evasıt-ı Şa'ban, Sene 1005 (Milâdi 1597)

Eyüpsultan'ın kültür ve tarih yönünde İstanbul'a etkilerinde *Hekim Kutbettin*'den bahsederek devam edelim:

Hazret-i Eyyûb'de hamamın mukabilinde Şeyhül kurra Abdürrezzak Efendi'nin mektebi bânisi olan *Hekim Kutbettin* Ahmed Kirman şah'tan M. 1468/1469 senesinde İstanbul'a gelmiştir.. (Hicri: 873)

İdris-i Bitlisi, tarihinde der ki dokuzyüz üç H. 903 Miladi 1497-98 tarihinde İstanbul'da vefât ve *Ebu Eyyûb* kurbünde hayrı olan mekteb civarında defn olundu. Oğlu Mehmed Efendi yanındadır. (Aslında Devlet-i Acem vüzerasından imiş...)

Fetret zuhuruyla çıkmıştır. Fenn-i tabda kemâli olmağla Ebu'l feth Sultan Mehmed Hân'a kemâli-i intisabına sebep olmuştur."

İdris Köşkü'ne Geline... Teberdar İsmail Efendi Sultanahmed-i Sâlis kızlarından Saliha Sultan'ın kendi ve Validesi Gülbeyaz'ın dahi azatlılarındandı... *Tokluded* imamı Şeyhülkurra Halil Efendi'den ahz-ı Kur'an ve Rodoslu İbrahim Efendiden hüsn-ü hatt tahsil eylemiş idi... Zaimlerden iken H. 1172/M.1759 tarihinde azm-i cinân ve *Eyyûb*'da *İdris Köşü* yolunda *Eyyûb* imamlarından Ali Efendizâde Mehmed Efendi dairesine karîb defn olunmuştur. Yani eve yakın bir yere defn edilmiş oluyor.

Eyüb'de Meddah... Oyuncakçılar Çarşısı olur da Eyüp'de meddâh olmaz mı? Meddâh Seyyid Mehmed Çelebi: *Eyyüb'lüdür...* Memduh ve Şehname-hân nedîm-i alüftegân bir mest-ı ışk-ı cân idi.. H. 1167/M. 1754 tarihi esnasında *Eyyüb'de* vefat etti..

Eyüpsultan camii Mihrabı Pişgâhında bir Mezar: Kapu Ağası Mezarı...

Hocapaşa kurbünde *Aydın-zâde* tekyesi civarında vâki medresedir ki ittisalinde (yani *Kapu Ağası* medresesi ittisalinde) Çeşmesi dahi vardır. Bânisi kapu ağası Kayış Mustafa Ağa'dır. Medfeni *Eyyüb Camii Mihrabı Pişgâhında* (yani kible yönünde ön kısmında) mermer sütun ile ihâta olunup sakfı küşâde bir türsede âsûde- dir ki tarih-i rakâmisi "Hayrül-makâm" 1022 (Miladi: 1613) adedince dir.

Bu münasebetle Eyyüpsultan'da bir çeşmesi olup *Kapucu Çeşmesi* demekle ma'ruftur. Medrese banisi olduğundan mı öyle ise Çorlulu Ali Paşa gibi medresesi yanına medfun olması gerekirdi yoksa *Kapu Ağası* olduğu için mi, ve yine yoksa *Eyüpsultan'a bir hayr* olarak çeşme yaptırdığından mı böylesine mübarek yere yakın defn edilmiştir bilinmiyor..

Hicri 915/M.1508 de ünlü İstanbul vakıflarından Şehid Ali Paşa'ya aid olanlardan H. 915/M. 1508'de Balad ve Edirnekapı'da camiler Balat'da da eserler vücutte getirilmiş idi.

Eyüpsultan'da ise:

"Höcerat-ı der kasaba-i Hazret-i Ebi Eyyüb-i Ensâri aleyhi rahmet ül Bâri"de 9 bâb vakıf zikredilmekte ve bunlar 1500 akçeye senelik hasılât karşılığı okunacaktır denilmektedir.

Balat'taki zikredilen yer ise kiliseden bozma Kariye'dir.

Yine hayli eski bir zamanda tesis edilmiş. H. 899 (miladi 1492) yılında Çandarlı'lardan İbrahim Paşa'nın Cami vafına *Eyüp'de* salhane gelirleri vakfedilmiştir. Senevi 6720 akçe olup, bu hasılât için ifade şudur:

"Dekâkin ma'a Salhane 14 bâb der Hazret-i Ebi Eyyüb-i Ensâri rahmet ül bâri.."

Hicri 915/M. 1508 yılında *Kumrı Hatun* (Abdullah Kızı) tarafından te'sis edilen vakfiyesinde yıllık 3000 akçe olan hasılâtı masraf edilirken:

"*Cihet-i Eczâhânân*-ı diğer der Eyyüb-i Ensari 2 neferen fi l. 5" ifadesi ile günde 3 akçeye balığ olmaktadır.

CULUS-U HÜMAYUN, KILIÇ KUŞANMA DIŞINDA KADI TAYINLERİNDE DE EYÜP SULTAN'IN ÖNEMİ.

İstanbul kadısı Mevlana Ahizade Abdülkerim Efendi ve Edirne kadısı Mevlana Hocazade Es'ad Efendi tebdil fermanı alındığı hükm-i şerif okundukda vezir-i saltanat-ârâ Hasan Paşa Hazretleri Valide-i Padişah-ı sa'adet-destgâh hazretlerine inha eyleyüp, el menba'-ı ilm ü fazlun şimdi ahalk ahlâk ve etvâr-ı pesendîsesinden hoşnûd ve şükran üzre iken yine kadılığında mukîm olmaklığı ordu-yı hümayûndan cenab-ı bâr-ı gerdûn-bestat arz olunsun diyüp tekrar kapıcılar kethüdasına gönderildi... Ve Es'ad Efendi hazretleri dahi gelüp *Ebi Eyyüb Ensari* aleyhi rahmetül-Bari'de olan bağçesine nüzül edüp, şehre dahil olmadıkları söylendi.

İYİ GÜNLERDE DE KÖTÜ GÜNLERDE DE EYÜPSULTAN BİR ZİYARETGÂHTI.

Gül ve Kiraz mevsiminde Padişahın Allah'a şükretmek için Eyüpsultan'a Varması:

Padişah-ı cihan-penâh hazretleri harem-i hümayun ile Davud Paşa çiftliğinde Davud Paşa sarayına buyurduklarını anlatan Osmanlı tarihçisi şöyle anlatır:

Ve bu esnâda Pâdişâh-ı cihân-penâh hazretleri Valide-i saâdet-destgâh-dâmet İsmetühâ-himmet-i aliyyeleri ile Dâvud Paşa Çiftliği'nde yapdurdukları sarâya göçüp, gül ü kiraz mevsiminde tebdil-i âb u havâ eylemek kâsd eylediler gittiler. ***Deryâdan sa'adet ü iclâl ile İskender Çelebi Bağçesinden çıktılar.*** Vâlide-i izzet-penâh hazretleri hazret-i Ebî Eyyüb Ensâri -aleyhi rahmetül Bâri- türbe-i şerîfeleri ziyaretinden çıkup gittiler. Fi evâhir-i şevvâl, sene 1006/M. 1598

Benim bu tebliğimde vurgulamak istediğim esas konulardan biri olan İskender Çelebi Bağçesinin surdışı mevkiilerde Merkez Efendi Hazretleri ile birlikte yine bu 16. yüzyılda artık görülüyor ki bir ziyaretgah-ı hususi mülkiyet olarak iyice yerleşmiş oluyor. Bu zata İskender Çelebiye daha sonra *Eyüpsultan'ın* kendi fiziki ve coğrafi mekânından taşması mes'elesine temas ederken geleceğiz.

EYÜPSULTAN ZİYARETLERİNDEN BİRİ
DAHA...

HAZRET-İ PADIŞAH-I CEM-CÂM U
SİTÂRE-SİPAH TÜRBELER ZİYARETİNE
GİTDÜKLERİDÜR.

"Yevmü'l-erbi'â fi 22 şehri ramazanü'l-mübarek. Bu rûz-i firuzda sa'adetlü Padişah hazretleri âbâ vü ecdâd-ı kiramları türbe-i şerifeleri ziyaretine niyyet ü azîmet eyleyüp kayık ile hazret-i Ebi Eyyû Ensari aleyhi rahmetü'l-Bârî'ye varup erkân-ı devlet karadan gittiler. Sa'adet ü ikbâl ve izz ü iclâl ile semend-i sa'adete süvar olup, Edirne-kapusu'ndan girüp, iptidâ merhum Sultan Selim Han-aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufran-andan Ebül feth Sultan Mehmed Han'a, andan ammîleri Şehzade Sultan Mehmed'e, andan merhûm ve mağfûrun-leh Sultan Süleyman'a andan merhûm Sultan Bayezîd Han'a andan pederleri merhum ve mağfûrun-leh kabri şeriflerine inüp ziyaret eylediler. Ve her türbeye ki indiler vüzerâ-ı izâm hazretleri dahi indiler. Vezir Mehmed Paşa atabeglik idüp, önlerine düşüp, ziyaret itdürdiler."

EYÜPSULTAN HAZRETLERİ VE
SANCAĞ-I ŞERİF

Mildi 1704 senesindeki bir önemli olay şöyle anlatılır:

Bostancıbaşı Mehmed Ağa ref-i livây-ı isyan eden eşkiyânın yed-i tuğyânlarına girmemek için, meşhed-i mutahhar, *Ebi Eyyûbi Ensârî*'de olan sancağı şerifi alup, Sarây-ı humâyûnda hıfz eylemiş idi.

Bu esnada Bostancıbaşının dahi gürûh-ı Bostânîyân ile dâhil-i cem'iyet olması için mürâsele tahrîr ve Cebecilere baş ve buğ olan Küçük Ali Ağa ile ma'an ve her sınıftan birer mikdar âdem me'mûr kılup gönderdiler. Anlar dahi Sarây-ı Âmir'e'nin "Bâb-ı Humâyûn" ta'bir olunan mahalline vardıklarında, dervâze-i Sarây mesdûr olmağla her çend sa'y eylediler, acdırmağa imkân olmadı. Ba'dehû "Temur-kapu" ta'bir olunan mahalle vardılar. Anı dahi açdırmak mümkün olmamağla aşağı kapuyu küşâd ve olguruhu içerü aldılar. Anlar dahi Saray Ağasına hezâr İbrâm-ı tâm ve zor-ı ikdâm idüp, *Ebi Eyyûbi Ensârî* hazretlerinin mahfûz u mazbût olan sancağını ihrâç ve Bostancıbaşı Mehmed Ağayı atına süvâr ve bil-cümle Bostancı gürûhu ile Sarây-ı Âmir'e'den taşra ve önünde düşüp çıkardılar. Ve

Ve cem'iyet-i uzmâ' ile Et-Meydânı'na dâhil oldular... Ve Bostancılar için haymeler kurulup, ağalarını Orta-Câmi'e ulemâ yanına götürdüler. Ve medreselerde ne miktâr suhte var ise, anları dahi Meydâna da'vet ve mahsûs çadırlar nasb eylediler. Ve Sarây-ı Cedîd ü Atîk'de olan teberdârân dahi cümle da'vet, anlar dahi bir gürûh olup, Meydân-ı mezkûrun bir mahallinde hayme-nîşin oldular. Ve bi-l'cümle esnâf ket-hudâları dahi her biri bayrakları ile gelüp cem' oldular.

"KADI TAYINLERİNDE EYÜPSULTAN"

Edirne kadılarının Eyüpsultan ile becâyış ve vazifede uygun ve eşit bir yer olarak eşleştiklerini görmüşük. Bu sefer *Selanik*'in dahi bu yerlerden biri olarak *Eyüpsultan* ile ilmi ve kazai bir mertebede olduğu görülmektedir. Örnek olan tarihi vak'a şöyledir: "KADILIKLAR VE MEDRESELER TEVCİH BUIYURULDUÇUDUR"

"Gurre-i şehri-şabanü'l-azzamda *Müftî-lenâm* ve *Şeyhülislâm Bostanzade Efendi oğlı* Mevlâna merhum u mağfûrun-leh Sultan Süleyman-tâbe serâhu- Medresesi'nden Selânik kadılığın kabul eyledi... Ve Selânik kadısı Mevlânâ Abdurrahim Efendi Havass-ı Konstantiniyye-i *Hazret-i Ebî Eyyub Ensârî*'ye kadı oldu. Ve Havvası-ı Konstantiniyye Kâmi-zâde Mevlânâ Mehmed Efendi Rumilinde Yenişehir kadısı oldu. Ve Sultan Süleyman Han Medresesine Şehzâde Müderrisi Mevlâna Ahmed Efendi geldi... Ve Şehzâde Medresesi'ne Sahn'dan Mevlânâ Abdurrahman Efendi buyuruldu. Ve medrese-i sahn Kazgancı-Kulî dimeğle mâ'ruf Mevlâna Sinan Efendi'ye buyuruldu. Ve Dâil Sultan Medresesi Mevlânâ Mehmed Efendi'ye buyuruldu..."

EYÜPSULTAN VE PADIŞAHIN EDİRNE'YE
GİDİŞLERİNDE GÜZAHGÂHLARI

Yinel 17. yüzyılın sonlarında Padişahın Edirne'de istirahat buyurmak kararını aldıklarındaki güzergahları ve Eyüpsultan.

... Bu esnada Pâdişah-ı azimü'ş-şânın illetleri muştedd olup, inhifâf-ı mizâçları sebebile "ulemâ beyninde cülûsa mateallik gulf ü gû ve ba'z-ı söz şâyi ve beyne'n-nâs mütevâtir olmağla, hayırhâhân-ı devlet ile bu ahvâl müzakere vü meşrevet olundukça Edirne'de ikâmetleri münasib görülmeğın, ertesi iki kıta çektirir sefinesi ve sâ'ir Harrem-i humâyûna mahsûs olan kayıklar dahi

donadılıp, Padişah-ı âlem-penâh Yalı Kasrı humâyununda süvar ve Eyyûb-ı Ensâri İskelesinden Davuş Paşa bağçesine nûzûl-ı humâyun buyuruldu.

EYÜPSULTAN KIYILARININ DONMASI
(1700 miladi)

Tarihçilerimiz olayı şöyle anlatır:

"Emr-i Kâdir-i Zül-celâl ile beyne'l-cemerât vâki olan şiddet-i sermâdan Kağıthane boğazı nehri donup ve Eyyûb-ı Ensâri ve Hasköy tarafında leb-i deryâda vâfir mahal hoh-beste olup ve ol esnâda arzan altı karış ve tûlu dahi ana yâs ile gâyet kebîr azîmül-cisra bir semek-i nâ-dîde "İstin-y-boğazı" nâm mahalde kenâra kârîb oturup, girü deryaya avd ü ric'ata kudreti olmamağla helâk olmağın deryâdan taşra ihrâc ve karı çâk itdirildikde tennûr-i mîdesinde henüz eriyüp muzmahil olmamış dokuz aded kılıç balığı bulunup ve yalnız ciğeri bir piyâde kayığı doldurdu. (...) 01 havalide bu ana dek ol makûle kebîr balık zuhûra vâki'olmamağla munzûru olanlar nakl etmekle bu mahalle sebt-ü tahrîr olundu."

BİR EYÜPSULTAN ZİYARETİ DAHA
(18. Yüzyıl Sonu)

"ZİYARET-İ KERDEN-İ ŞEHRIYÂRI ÂLEM
TÜRBE-İ EYYÜB-İ ENSÂRI"

Padişah-ı âlem-penâh hazretleri, kânûn-ı kadîm-i Osmânî üzere *Ebi Eyyûb-ı Ensâri* hazretleri merkad-ı münevverelerinden teberrüken miyân-ı sa'adet-iktirân-ı mülükânelerine şemşir-i adû-tedmir taklidi için mâh-ı mezbûrun yirmibirinci günü devlet ü iclâl ile tahrîk-i şehbâl-i teveccüh ü ikbâl buyurup, "sandal" tâbir olunan fülke-i felek-pâyeleriyle "azimet ve avdetde" karadan azîm alay ile Edirne-Kapusu'ndan ric'at buyurdular.

EYÜPSULTAN SEMTİNİN OSMANLI
MEDRESESİ İLE KENTLEŞME SÜRECİNDE
KÜLTÜR HAYATIMIZA
KAZANDIRDIKLARI

Eyüpsultan'daki Eyüp Medresesi'nin bânisi *Fatih Sultan Mehmed*dir. Merhum Kemâl-paşa-zâde Eyyûb manzumesinden bahsederken şunları söyler:

"Hazret-i Hüdavendigâr ol mahalde kubbe bünyâd etdirüb mezâr-ı şerif-i i'mâr etdi. Civâr-ı nâfizinde bir lâtif câmi ve bir medrese âbâd etdirüb ol diyârı i'mâret etdi."

NEŞRİ ise tarihinde: "Ve şehirden taşra *Ebu Eyyûb-ı Ensâri*'de bir i'mâret ve bir

medrese ve bir câmi ve bir hamam yapıp *Ebu Eyyûb-ı Ensâri* üzerine bir türbe yaptırdı." demektedir.

Katip Çelebi merhum ise: "Haric-i hisarda Hz. Resûl'ün alemdârı Ebu Eyyub Ensâri mezar-ı şeriflerine türbe ve câmi ve medrese ve hücrat-ı talebe ve imâret" yaptığını zikretmekte ve Kıvâmî'de: "Husûsen sultan Mehmet Gazi devrinde âli ziyaretgâh olmuştur. Bir âli kalenderhâne ve bir âli câmi ve bir şerif medrese ve bir bîmisâl türbe ve envâ-i teferrücgâhlar" diyerek Eyyûb Sultân vakfiyyesinde ise: "Câmi haricinde her nevi güzelliklerle mücehhez ve kubbelele süslü, bediî nizâmı ve şirâse-i intizamı ile ülker yıldızını fâik olan 16 hücreli, yüce ve değerli bir medrese binâ etti. Gelenlerin kundurulmaları, fakirlerde miskinlerin yedirilmeleri için cami önünde, metbah, furun, mahzen ve odunluğu ve bunlar için gerekli şeyleri müstemil bir yer bina ederek vakfın lüzum şartlarını hâvi ve sahihliğine aykırı şâibeden ârî hâli olarak fakirler, miskinlerle sâir muhtaç insanlar için vakf-ı sahih-i şer'i ile vakfeyledi." denilmektedir.

Bunlardan anlaşılacağı üzere Fâtihtan Mehmed, rivâyete göre (Solakzâde'nin aynen naklettiği mevkibe) Şeyh *Akşemseddin'e* buldurmuş olduğu, *Ebu eyyûbi'l-Ensârînin* kabri üzerine bir türbe, yanında câmi, medrese, imâret ve hamam yaptırmıştır. Türbe İstanbul fethi olan 857/1453 tarihini takiben hemen yapılmış, bundan sonra da 863/M. 1458-59 tarihinde de câmi inşâ edilmiştir. Sonradan müteaddit tamir ve tecdid geçiren caminin kapısı üzerinde bir kitâbe bulunmaktadır. Medrese, imâret, ve hamam da bu tarihte tamamlanmış olmalıdır. *Mambûrî*, bu tarihte bir kütüphane yapıldığını kaydeder. Medrese hücreleri, türbenin sağ ve solunu şimdiki revakların yerini işgâl ediyordu. 1213/M. 1798-99 tarihinde Hüseyin Efendi nezâretiyle yapılan inşâ faaliyetinde medrese odaları tamamen yıkılmıştır.

Fatih Sultan Mehmed'in, Zilkade 990/Kasım 1582 tarihinde tekrar bir araya getirilen vakfiyesinde *Eyüp Manzumesi* için bir çok yerler ve akar vakfedilmişti. Curre-i Rebiül-âhir 894/4 Mart 1489 ve evâhir-i Rebiül-evvel 895/M. 21 Şubat 1490 senelerinde ve mütebâki seneye aid defterinde ise vakıf gelirleri daha da geniş

yer almaktadır.. Muhasebe defterleri vakfiyenin tedvininden daha eski olduğuna göre, önceleri vakfedilen bazı yer ve akarların sonradan gelirler arasından çıkmış olduğunu göstermektedir.

EYÜPSULTAN MEDRESESİNİN İLMİ VE KÜLTÜREL YÖNÜ VE BİR KADRO LİSTESİ

Pâye bakımından medresenin önceleri 20'li, daha sonra da 30'lu ve nihayet 50'li olduğunu görüyoruz.. Zira 894/M. 1488-89 tarihli muhasebe defterlerinde müderrise yevmi 20 akçe verildiğini gösteriliyordu, 895/M. 1489/90'de 30 akçe veriliyordu. Medreseye yapılan tevcihlerden de bunu tesbit mümkündür. 901/M. 1495-96'den önce 30'la tayin yapılırken 957/M.1550 de ve 981/M.1573-74'de 50 ile veriliyordu..

1063/M.1552-53 tarihinde ise *Hâmise-i Süleymaniye* olarak veriliyordu. (17. yüzyıl)

EYÜPSULTAN MEDRESESİ MÜDERRİSLERİ

- 1) Kâsım Germiyânî: (901 H.den önce 30'la) (Sahn medresesi kayıtlarında)
- 2) Şeyh Efendi: Burada müderris iken 903/M. 1502-3 tarihinde vefat etti.
- 3) Üç baş Nûreddin Hamza (H. 910'da) (miladi:1504) Daha sonra *Edirne*'de üç şerefeli de müderrislik etmiştir.
- 4) Seyyid İbrahim Efendi (II. Bayezid devri)
- 5) Gıyaseddin Paşa Çelebi (923 H. den önce)
- 6) Pamuk Kadı: (931 H.den önce)
- 7) Ebû'l-Leys Efendi: (938'de)
- 8) Şemseddin Ahmed Efendi: (940 H.den önce)
- 9) Müeyyed-Zâde Ali: (940 H.den önce)
- 10) Şeyh Çelebi: (946 H.de)
- 11) Cürcân Efendi: (946 H.de)
- 12) Fâzîl Çelebi: (951 H.de)
- 13) Varak Şemseddin Efendi: (950 H.den önce)
- 14) Kara Cafer Efendi: (950 H.de)
- 15) Şeyhî Çelebi: (951H. den önce)
- 16) Müftizâde Mehmed Efendi (956 H.de)
- 17) Abdurrahman bin Ali (956 H.de)
- 18) Baldır-Zâde (958 H.den önce)
- 19) Kâmi Çelebi (965 H.de)
- 20) Celâl-Zâde Sâlih Efendi: Celâl-Zâde, Koca Mustafa Nişancı'nın kardeşidir. Mülazimetten sonra 25'le Edirne'de Saraciye, 30'la İstanbul'da Murad paşa, 942/1535-36 M. de 40'la Atık Ali Paşa, 943/1536-37

M.de Semâniye'den Akdeniz cihetindeki üçüncü medrese olan Çifte Ayakkurşunlu Medresesine ve 949/M. 1542-43'de Edirne'de II. Bayezid Medresesi'ne müderris oldu. Buradan kazaya ayrılan salih Efendi, 951/M.1544-45'de Halep, 953/M.1546-47'de Şam, bir sene sonra Kahire Kadısı ve 966/M.1558-59'da 100 akçe ile Eyyüb Medresesi'ne müderris oldu. Bu 100 akçeden 50 akçesini medreseden, 50 akçesini Ayasofya zevâyiinden aldı... (ATAİ)

973/1565-66 miladi tarihinde vefât etti.

Eserlerinin bir kısmı ATAI'de zikredilmiştir. 809 cild eseri olduğu söylenir.

21) Ümmüveled-Zâde Ali Efendi: (969 H.de)

22) Bezen-Zâde Mahmud Efendi: (952

H.den önce) Hatuniye ve Medresesi (Manisa'da) nde bulundu.

23) Zeynel-âbidin Efendi: (973 H.de)

24) Abdülkerim Efendi: (974 H.de)

25) Abdül-Vâsi Efendi: (977 H.de)

26) Hâcegî-Zâde: (977 H.de)

27) Mahmud Bey (978 H.de)

28) Abdül-Bâki Efendi (979 H.de)

29) Nevâlî Efendi: (982 H.de)

30) Baba-Zâde Mehmed Efendi: Bazı medreselerden sonra 30'la Gelibolu'da Sarıca

Paşa, 40'la Filibe'de Şehabeddin Paşa,

978/1570-71 H.de İstanbul'da Kalenderhâne,

16 Muharrem 981/13 Mayıs 1573 tarihinde *Eyyüb Medresesine*, 982/1573-74'de

Semâniye'den birine, 983/1574-75 H.de

Ayasofya Medresesi'ne, ve 984/1574-76'da

yevmi 70 akçe ile tekâüd olmak üzere Eyüb

Medresesi'ne müderris oldu. On sene burada

tedrisde bulunduktan sonra 994/1585-

86'da vefat etti.Eyyüb'de medfundur.

31) Derviş-Zâde Yahya Efendi: (994 H.de)

32) Ayânî Mustafa Efendi: (1001 H.de)

33) Azmî-Zâde Mustafa Efendi (1003 H.de)

34) Nefs-Zâde Mustafa Efendi: (1005

H.de) ve

35) Ümmi Sinan-Zâde Mehmed Efendi:

(1018/1609 miladi'de)

EYÜPSULTAN'LI BİR DEDEDEN GELME

FAKAT KASIMPAŞA'DA DOĞMUŞ ÖNEMLİ

BİR ŞAIRİMİZ

Eyüpsultan'da medfun olanlardan özel-

likle onaltı ve onyedinci yüzyıllarda sem-

tin, kasabanın daha henüz ondukuzuncu

yüzyıldaki karmaşık durumuna düşmeden

evvelki halinde hüküm sürmüş bir kültür

adamımızdır şair ARİF.. (Vefatı: M.

1714'dür) İlk def'a, fakat sadece bir hal tercümesi özeti olarak sunacağımız bu zatın hayat hikayesini ve eserlerinden bir örnek sunacağım.

"İsm-i şerifleri Abdül-bâkîdür. Gül-bün-i şâdân-ı vücudı İstanbul kurbında, Kasım-paşa nâm mahall-i dil-güşâdan zuhûr itmüştür. Asrında Tersâne-i Âmirede mahzen kâtibi mehmed Efendi nâm pîrûn ferzendidir. Evâ'il-i hâlinde envâ-ı ulûm ve fezâ'il en kâm-yâb-ı tahsil olup şeref-revâ-yı mülâzemet ile tarîk tedrise azîmet idüp bi-hasbi'l-ade kat'-ı merâtib-i mu'tade iderek şân-ı Fezâ'il zîşânına ikrâm ve imtiyâz-ı ilmiyyesiyle ihtirâm olunup kazâsiyle makziyyü'l-merâm ba'dehu mahrûsa-ı Burusâ kazası ihsân olunup ba'dehu Mekke-i mu'azzama kazası pâyesiyle Kâhire-i Mısır Kadısı olup ba'dehu İstanbul Kadısı olup ba'dehu Anadolu Kadıaskeri olduktan sonra iki def'a sadaret-i Rûm'a murabba'-nişin-i çar-bâliş-i mesned-i izz ü temkin olmuştur. Ol Arif-i zeman ve ol fazıl-ı bi-bahânenün evsâf-ı hamîdelerinde kümeyt-i hoş-hırâm-ı hayâl mizmâr-ı evtâr-ı sutûrda bu tarz-ı dil-firbâne ile tahrik-i ikdâm es'âr ider. Ol allâme-i yegâne merâtib-i kemâlâtı ihrâs ve berâhîn-i makâlâtı ibrâz eylemiş ve nice te'lîfe muvaffak olmuş bir vücûd-ı muhteremdir. Hakka'-insâf ol fâzıl-ı bî-nazîr ve ol şâ'ir-i mahmedet-semirün fezâ'il-i kemâlâtı zemzemesi âfâk-gir ve ma'ârif-i nazm u inşâ-i hoş-tâ'bîri velvele-i endâz-ı sühan perdâzân-ı *Sıfâhan* ve *Keşmir*'dür. Ale'l-husus hatt-ı ta'likde Ol imad-ı hitta-ı Rûmun hâme-i âhenin-nâyı imâd-ı beytül-işrâk-ı cihân ve nevid-i kilik-i hoş-hırâmı Helye-i nazm u inşâda sâhib-meydândur. Mevlânâ-yı mezbûrûn gevher-i girân-kadr-i ömr-i azîzi rişte-i sinîn-i seb'ine muntazam olunca gavvâs-ı bihâr-ı ulûm u ma'ârif olup sade-i sine-i bîkinesi enva-ı derârî-i şâh-vâre gençine olmuş idi. Âhır şîrâze-i mecmu'a-i hayâtı göste-i ser-pençe-i memât olmağla bin yüz yigirmibeş hudûdında ol serv-i ser-efrâz-ı bâğ-ı ma'ârif, çemen-zâr-ı huld-ı berîne azm-i hırâm idüp Eba Eyyûb Ensâri türbesi civarına defn olunmuşdur. mevlâna-yı mezbûr evâhir-i ömründe süls-i mâlinı vücûh-ı hayra sarf olınmak üzere vasiyyet itmekle fevtinden sonra dâmâd-ı âlî nijâdi

Fa'iz Efendi civâr-ı Ebi Eyyûb Ensâri'de bir medrese-i celîle bünyâdı ile rûhını şâd itmüştür. Mevlânâ-yı mezbûrûn fevtine Seyyid Hüseyin Vehbi bu târihi nazm itmüştür.

Cenâb-ı Arif-i bi'l-lâh Abdül-Bâki-i Fâzıl ki olmuşdu müsellemler fazlı gibi hüsn-i ahlâkı İki kez olmuş idi zâtî sadr-Rûm'a pîrâya Pür itmüştü debîr-i çarh vasfıyla hüv evrâkı Olup vâreste-i kayd-ı anâsir gitdi uçmağa Hümâ-yı rûhı kıldı âşiyâne evc-i itlâkı Didüm giryân giryân fevtinün tarihini ey *Vehbi*

Gidüp *Arif Efendi* kaldı ismi dehrde bâkî

Şâ'ir-i mezbûrun nazm ve nesrde katı çok te'lîfi vardır. Cümle-i âsarından Minhâcül-Usul nâm te'lîfi ve Siyer-i Şerifi ve meşhûr-ı âfâk olan Mî'râciyye nazmına muvaffak olup hatta kendi mâlından şeker ve şerbet ve öd ve anber vakf idüp her sene Mî'rac gicesi Ebû Eyyûb Ensâri türbe-i şerifinde ulemâ-i izâm ve meşayih-i kirâm ve sâ'ir eşrâf u a'yân mahsus da'vet ile azîm cem'iyyet olup nazm eylediği Mî'râciyye'den bir mikdâr ebyât hüsn-i savt ile kırâat olunup du'âlar olmaktadır. İnşâallah Ta'âlâ sebeb-i mağfireti olacak bir eser-i celîldür. Nazm eylediği Mî'râciyye'nün hâtimesinden ebyât-ı münâcat bu mahalle tahrîr olundu. der münâcât-ı Bârî-i Ta'âlâ: Ya ilahî be-resûl-i sakaleyn Mihr-i tâbende-i burc-i harameyn Be-kerem-kârî şâh-ı İsrâ Be-kerem-tâbî-i mâh-ı İsrâ Nûr-ı peygamber-i zî-şânun için Ol resânende-i fermânun için Hürmet-i hakkı cemî-i rüsûlün Dahi ol râh-nümâ-yı sübûlün Beni ser-mest-i mey-i tahkik it Sâlik-i şâh-ı reh-i siddîk it Eyle her işde refîkum tevîfik Beni kıl lâyık-ı lutf u keremün Kıl kerem ey şeh-i âlî-şânun Ne kadar mücrim isem sultânun (...)

Afv idüp cürmini mağfur eyle İki âlemde de mesrûr eyle (...)

Ne kadar yeğise istihkâkı Mazhar-ı lutf ola *Abdu'l-Bâkî*

D- EYÜPSULTAN'IN İSTANBUL ŞEHİRLEŞMESİNE ETKİLERİ
EYÜPSULTAN'DA SİVİL MİMARİNİN
SARAYLARIN VE YALILARIN DURUMU
KUTSİYETE HİÇBİR ZAMAN ZARAR
VERMEYEN BİR NİTELİKTEYDİ.

Eyüpsultan'da mevcut olup sonra yıkılmış, yanmış da olsa mevcut dışarı öteki Surdışına taşmadan evvel de olsa sonra da olsa mevcut olmuş yapılar şunlar idi:

Hançerli Sultan Sarayı, Hibetullah Sultan Yalısı (Bostan İskeleyi yakınında) 1834'de İplikhaneye geçiş, 1871 Riştehane yani Halat Fabrikasına nakletmek suretiyle ortadan kaldırıldı. Sonraları Tersane bünyesinde Armador fabrikası ismiyle anıldı... Hasköy'e son bulunduğu yere gitti. Yine 1871 yılında Riştehane yıktırıldı ve arsası parsellendi ve satışa çıkarıldı.. Bu bir yerde sanayi müesseselerinin Eyüpsultan gibi bir yere kurulmasının ne kadar yakıksız olduğunun anlaşıldığını gösteren bir olay olmuştur. Sonradan Karakol Binası olarak emniyet işlerinde kullanıldığı bir kısmının yanında artık Halat meydanı olarak anılan yer kaldıydı..

Daha eski dönemde 16. yüzyılda Ebu-suud Efendi'nin Karaağaç Sarayı yanındaki Çam Korulu ve Gül Bahçeli koru içindeki yalısı çok ünlü idi. Ünlü tefsirini bu güzel bahçede yapmıştır. Aynalıkavak Sarayı ise yine Eyüb'e bağlı bir semtte bir mahallede olması bakımından sayılmaya değer ünlü bir saray olup bir kısmı sonralara 18. yüzyıl sonları ile 19. yüzyıl başlarında bahçesinin bir kısmı Tersaneye kalb edildi. Eyüb'a merbut Sütlice, Karaağaç, Hasköy ve Kasımpaşa'nın sivil mimari eserleri saymakla bitmez. Bunlardan Karaağaç ki sonra *Cezayirli Gazi Hasan Paşa* tarafından mühendishanenin çekirdeğinin oluşturulduğu mahal idi, zamanında Karaağaç Korusu ile çevresi Karagöz Yalısı vaktile Defterzade İbrahim Paşa'ya aitmiş. Bahçenin letâfeti, mevkiin eşsizliği (batıya bakıyordu) IV. Murad'ın çok hoşuna gider ve sık sık buraya gelir hoş zamanlar geçirirmiş. IV. Murad Aynalıkavak sarayında zaten ünlü Nef'inin Bahariye Kasidesini dinlemişti... Tersaneye bitişik olması Padişahların işlerini buradan, Okmeydanından sonra gelip takip etmeleri için idi. İşte Cezayirli Gazi Hasan Paşa'nın

Ege Adalarında, İstanbul Boğaziçinde, Kasımpaşa'da Tersane-i amirede sayısız eserler ve vakıflar bırakmasına rağmen *Eyüpsultan*'da merhum tarafından yaptırılmış bir eserin olmaması, Mühendishane için Karaağaç ve Hasköy mevkiini seçmesi hep *Eyüpsultan* semtine olan hürmetinden idi... Oysa kendisi devlete yardım edecek kadar zengin bir Kaptan-ı derya idi...

Kasaba-i Eyyüb'e merbut mahallât içinde neler yoktu ki, Kasımpaşa ve Hasköy bunlar arasında idi..

Fatih tersanesinin kurulması esnasında takip edilen yol yüzyıllarca devam eden tercihler meşrevetlerin eseridir. Bu durumda ben bu bağlamda şunları söylemek isterim:

1. Şimdiki Galata Köprüsünden Karaağaç mevki denilen, Kağıthane ile Hasköy arasında kalan yerlere kadar görünen hep Tersane yapılarıdır.

2. Kasımpaşa'dan geçen asrın başından itibaren kaldırılıp Kazlıçeşmeye nakledilen debbaghaneler Haliç'in başta *Eyüp* olmak üzere *sit* alanı olması keyfiyetinin ilk işaretleriydi.

3. 1770'li yıllarında *Kalyoncular Kışlası*'nın Kasımpaşaya yapılması, Galata'da ve diğer kefer mahallelerinde gemicilerin bekâr odalarında sürünmesini ortadan kaldırmak için *Cezayirli Gazi Hasan Paşa* emriyle yapılmıştı.

Bu halen faal olan en eski Osmanlı Askeri kışlasının neden *Eyüp* cihetinde ya da ona yakın bir yerde inşa edilmediği sorulabilir.

4. Bir eğitim müessesesi olan Mühendishane'nin 1774 yılında gravürünü sunduğumuz Karaağaç mevkiinde faaliyete geçmesi Haliç'in Kuzey şeridinin Kağıthaneye kadar Tekniksanayi ve Teknolojik eğitim binaları ile doldurulması üzerinde durulacak bir husustur ve Eyüp kazasına merbut bu mahallerde idari ya da belediyenin işlevini yapan o zamanki kadılık ve askeri müesseselerin işbirliği ile gerçekleşmişti.

5. En zengin bir resmi kişi olan 18 yüzyılın ve Barbaros'tan sonra Piri Reis'in haritacılık ve gemicilik fennindeki üstünlüğü bir yana bırakılırsa 19 yıl kaptan-ı deryalık ve sonunda birkaç ay da olsa Sadrazamlık yapan Cezayirli'nin adalarda ve Kuzey Haliç şeridinde hayli vakfı olmasına rağmen

men Eyüpsultan'a hiçbir vakıf eser yapmaması ya da Eyüpsultan'a dokunmaması düşünülecek bir hususdur.

6. Dünyada belki de tek işyeri-gözetleme kulesi vazifesini gören şimdiki Deniz Hastanesinin olduğu yer yine eskiden *Cezayirli*'nin konağı idi.. Konağını buraya tesis etmesi, *Eyüpsultan*'dan daha iyi bir şekilde deniz tarafından içeriye doğru seyretmeyi münasib kılan bir malikane yapmasına engel miydi ki?

7. Haliç'te onbinlerce metrekairelik bir alan olan Bahri ve Tersane alanında değil de, Haliç'in bir yerinde değil de *Yalı Köşkü*'nün Tophane'de olması düşündürücüdür.. Bu yalı köşkü Kaptan-ı Deryaların ikamet ettikleri ve denize açılan donanmanın uğurlandığı yer olarak bilinir.

8. Güzergâhlar olarak ister Padişah hazretlerinin cüluslarında, ister manevi vazife olarak ziyaretlerinde ve de isterse Edirne Sarayından avdetlerinde ya da oraya gidişlerinde takip ettikleri güzergâhlar, yine yabancı misyon şeflerinin takip ettikleri yollardan konsolosların tebdil veya gidiş gelişlerinde izledikleri yollar hep Eyüpsultan'ın mümkün mertebe uzağından ve ziyaret edilecekse mümkün mertebe ziyaret edilmiş kolaylaştırıcı güzergâh olması incelenmeye değerdir. Galata, Fener ve Balat hariç, hiç bir konsolos binasının dahi bir kere olsun *Eyüpsultanda* kurulması hiç sözü dahi edilir bir olay olarak akla getirilmesi mümkün müdür?

9. Mahalle-i Tahtakale, Mahalle-i Balat, Cebeali denilen Cibali aslında bu yakada önemli yerlerden olup Cibali nadiren Tersane kuruluşlarının bulunduğu güney kıyısı güneybatı kıyısı olan yerdedir.. Burada muazzam kalafathaneler ve gemilerin çekildiği çekek-yerleri mevcuttu. Cibali ilk iskan edilen yerdir. Fetih'den sonra ilk iskan buraya Üsküp'den Müslüman Osmanlı Türkleri getirilmiş ve yerleştirilmiştir. Diyeyim yine de Eyüpsultan cihetinde teknik bir yapılaşma görülmez.

10. Halbuki ilk Tersane anbarları Ayvansaray'da yıkık ve kullanılmayan bir kilise içinde idi ve bu da Eyüpsultan'a en yakın bir yer olarak *İtri Dedé*'nin Mustafa İdri Efendi'nin kabrinin hemen sur tarafında idi.

11. Surların mevcudiyeti Ayvansaray yolu ile *Eyüpsultan*'ın ve *sur-ıçi* yönü ile

Fatih semtinin nispeten şehirleşmesinin yapılmasının *Sur-dışı*'na doğru gitmesine neden olmuştur.

12. 1492 İspanya yahudileri olayının, Osmanlı toleransının Eyüpsultan tarafında zerrece bir iskân faaliyeti göstermez.. Yer istikamet Galata'dır. Fetih'ten sadece 50 yıl sonraki bu olay. Eyüpsultan'ın tam teşekküllü bir kasaba olmasından evvel de olsa artık *Eyüpsultan*'ın bir Türk-İslâm bir Osmanlı özel yerleşim alanı olduğunu gösterir.

13. Surların mevcudiyetine rağmen, sahabe kabirlerinin olduğu yerden *Ayvansaray* kanalı ile *Sur-ıçi*'nin Eyüpsultan ile bağlantısı mevcut olmasına rağmen, yine de bu kapıdan içeri değil dış tarafta önce *Ayvansaray* kabristanının ve yerleşme yerinin sonra Edirnekapı büyük kabristanının ve semtinin Rami ve Otakçılar yolu ile oluşmasına yol açmıştır.

14. Bir Sultan sarayı olmasına karşın, Aynalıkavak Sarayının bahçesinden Haliç'e bakan yönde bir küçümsenmeyecek arazinin Tersane-i Amireye kalbedilmesi ve burada Kalitehane-Tersane'nin Camialtı meydanından sonra ikinci meydanının açılması burada Amerikankari gemilerin yapılması, demek isterim ki, tersanenin padişah sarayının bahçesini dahi kendine dahil ettiği düşünülürse, Padişah izniyle de olsa, Eyüpsultan semtinde yine de bir ufak inşaa yeri bile açılmaması kutsiyetine saygının yine bir işaretidir.

Şehirleşmeye tesirlerinin bir belirtisidir.

15. Zaman geçtikçe, asırlar asırları kovaladıkça, Eyüpsultan dini, mistik, kutsal mekân olmakta Tersane muhiti de Kasımpaşa- Hasköy, Aynalıkavak, Camialtı denilen kısım nihayet Halıcıoğlu sanayi muhiti olarak gelişmektedir.

16. Bana kalırsa önce Halicin Tarihinin bitirilmesi sonra *Sur-dışı* İstanbul şehirleşme tarihini incelemeye başlanması gerekir.

17. Okmeydanı'ndan sonra Aynalıkavak' a kayan Sultan teftiş alanı tarih açısından Tersane tarihi ile gelişme ve yayılması ile ele alındığında, bunu metodik olarak hem Eyüpsultan ile irtibatlandırmak hem de Eyüpsultan'a da 19. yüzyılın gereksiz ve çok yanlış olan Feshane, İplikhane ve Silahtarğa kuruluşlarının manasızlığı Tersane bağlamında ele alınmalı.. Hiç mi yer yoktu? Zindan, Kurşunlu, mahzen, Lenger-

hane, Dökümhane, Mühendishane-i bahri ve berri, Errehane, Armadör atölyesi (halat fabrikası yerine bu vardı) çeşmelerin envârı yani malzemenin ve küçük orta boy gemilerin alındıkları mekanlar.. Bunlar istenildiğinde nasıl da inşa edilip hep Haliç'in Kuzey kısmında yer alıyorlardı. Camiler de öyle Sivrikoz, Çorlulu Ali Paşa Camii, Handanağa camii en önemlisi ise Kılıç Ali Paşa Camii Tophanede iken, Piyale Paşa Camii Kasımpaşada idi...

18. İstanbul'u feth eden böylesine bir çağ değiştiren bir olayın kahramanı Osmanlılar elbetteki İstanbul Korunmasını düşüneceklerdi.. Mevcut olan sur kapılarına ilaveten yeni kapılar da ihdas edilmiş, Balat kapıları, Ayvansaray kapıları, Tersane-i Amire kapıları ki bunlar Hünkar Kapısı olup şimdilerde yukarı alınmıştır, Azapkapısı tersane işçilerinin girdiği kapı, ve Hasaköy kapısı ki şimdilerde Handanağa caminin olduğu yerdedir.. Bütün bunların içinde aslında Camialtı tersanesinin de bir giriş kapısı olarak büyük vinçin Cezayirli Gazi Hasan Paşa maçunasının olduğu yerde mevcuttu. Bütün bu bağlamda Eyüpsultan'a gelince, bu muhteşem kutsal mekanın resmi bir yönü, askeri bir yanı olmadığından son derece serbesti alanı olan bir mekândı..

19. Ancak 19. yüzyılda başlayan ve yukarıda ifade ettiğimiz Eyüpsultan'ın gereksiz yere çehresinin bozan kutsiyetine zarar veren sanayi yapılaşmalarının yanında ilginç bir gelişme de ilk defa diyebileceğimiz bir olay olarak Tersane'nin Kaptanpaşalardan sonra ikinci adam olan Tersane Eminî'nin bu zikredeceğimiz Vâhid Efendi Yalısıdır.

1814-15 yıllarında Eyüpsultan'da yalısı olmasıdır. Bu eminin piri olan daha 40 yıl bile olmayan bir geçmişte Osmanlının en zengin olan ricalinden paşanın yapmadığını nasıl yapabiliyor? Gayet basit, çünkü II. Mahmud dönemi idi bu dönem.

20. Haliç'te Kutsal bir mekân olan *Eyüpsultan*'dan başka bir de *Mahrem* mevki vardı ki o da *Padişah Sahilsarayı Aynalıkavak Kasrı* idi. Bir Padişah tarafından tam da Aynalıkavak kapısından karşıya Balat sahillerine Haliç harem meselesi nedeni ile kapatılınca İstanbul ekonomisi felç olmuştu. Bunu şunun için yazıyorum, Haliç'in Batı tarafı güneye de kuzuya de bakan tarafı

olsun Eyüpsultan başta olmak üzere yine de ekonomik bir potansiyele sahipti. Yemiş iskelesi, Tahtakale, Yağkapanı gibi ünlü bir ticaret merkezi ünlü gümrük merkezler gibi merkezlerden olmasa da bu gerçek..

21. Sayın Abdülaziz Bayındır'ın sözünü ettiği Eyüp ve İstanbul suyollarının mevcut olduğu şer'i siciller bize İstanbul'un tek ve en zengin sosyal hayat örneklerini ve şehirlleşmeyi de kültür hayatını da bize yansıtmaktadır. Şer'i siciller taranmalıdır...

22. Gıtgide Eyüpsultan'ın dini yapılarından, kabirlerden ibaret bir yer olmayıp, hayatın devam ettiği bir kasaba bir büyük İstanbul mahallesi olarak anılması, sivil mimaride özellikle 18. yüzyılda Nevşehirli damat İbrahim Paşa'nın geleneksel mimariye tutkunluğu ve bu çukur alanda kalan yerin şirin ve cesametten uzak eserlerle donatılması gerektiği hususu önemlidir.

23. Yakın çevresindeki *Eyüpsultan*'ın gelişmesini ben üç noktada ayrı olarak vurgulamak ve mesaj vermek istiyorum.

SUR-DIŞI VE EYÜPSULTAN DIŞI ŞEHİRLİŞMENİN ÖNEMLİ BİR OLAYI

İskender Çelebi bahçesinin kendi içinde ve önemli bir alana yayılan bir yerleşim alanı oluşturması, Veli Efendi'nin şeyhülislam olmasına rağmen nerede ise Silivri'ye yaklaşacak gönül sesine göre surlardan uzak yerlerde ikâmet etmesi yanında bir de padişahların eski başkent *Edirne* ile ulaşımı ve *Eyüpsultan* dışında imar ve ulaşımın en büyük eseri olan *Büyükçekmece Köprüsü*'ne dair vak'anüvisimiz ne diyor bakalım: Padişâh-ı cem-câh ve sitare-sipah u din penâh Sultan Selim Han Hazretleri zamanındaki âsârdır:

Padişah zamanında özellikle Ayasofya camininin etrafındaki camii ittisalindeki bütün evler yıkılmış, ev sahiplerine bahaları ödenmiş ve en önemlisi ise Mimar Sinan tarafından payandalar yapıpı birbuçuk metre meyilli hale getirildiği söylenir. Cami temeli ve ana binası takviye edilmişti..

İşte Sur-dışı tarihimizin önemli eserlerinden ve Eyüpsultan'la ilgili büyük bir ticaret köprüsü büyük bir ulaşım yolu bu dönemde gerçekleşti.. Sultan selim zamanındaki imar faaliyetlerinin sayımında altıncı sıradaki bu eser şöyle anlatılır:

"Ve altıncı eser-i saadet, Büyükçekme-

ce'de derya içinde yapılan cisr-i azîmü'l-hey'et dir ki merhûm ve mağfûrunleh Sultan Süleyman Han yalnız temeline ikiyüz yük akaça Defterdar küçük Hasan Çelebi ve Rumeli muhasebecisi Hüsrev Bey eliyle sarf eylemişti. Tekmili Sultan Selim Han Hazretlerine nasib oldu.. Zavi'l-ukûl gördükde n'eydüğü ma'lûm olur. Takrîr ü tahrîr ile olmaz."

1453'DEN EVVEL DE EYÜPSULTAN SEMTİ SUR-DIŞI YERLEŞİM BİRİMİ OLARAK DA OLSA SEVİLEN BİR MAHAL İDİ

Fatih, hocası fetihten sonra hemen sonra hayatta iken, henüz Göynük'e (ilmî inzivâ) diyebileceğimiz inzivâyâ çekilmezden evvel -ki o inzivâ ki dünyada ilk kez Mikroorganizmalar'ı ona yazdırmaya nasib etmişti- Akşemseddin Hazretlerine yalvarıp, kendisini ve İstanbul'u terketmemesini yalvarmış ve Eyüpsultan sırtlarını ve Alibeyköy civarını işaret ederek sınırsız araziye tekliken gitmemesini tekraren rica etmişti..

Diyeceğim o ki, daha kabristan önü, cami ve sahil beynindeki o ulular kabristanı ve Mareşal ve Zekâi Dede merhumun yatığı o tepedeki kabristan henüz daha oluşmamıştı.. Fakat yine de, yine de *Eyüpsultan*'ın bulunduğu yer makbul bir yer, tercih edilebilen tabiatı olan bir mahal idi...

EYÜPSULTAN'IN ŞEHİRLEŞMESİNE VE YAPILAŞMASINA ÖRNEKLER

Nerede medfun olduğunu bilmiyoruz amma, *Hadice Sultan*'ın hayırsever kethüdası *Eyüpsultan*'da Koca Kasımpaşa'nın şadırvanının müceddeden bina etmesi ile anılan *Kedhüda Mehemed Efendî* dir.

H. 1138/M.1726

Olcak böyle gerek Hayr-ı Halef dünyada diyerek tamiri övüyorlardı..

xxx

Diğer bir çeşme ise artık Eyüpsultan'ın en meşhur ve herkesçe bilinen Zal Mahmud Paşa Camii'ne miladi 1577'de bir çeşme yapılmasıdır. 1590 senesinde..

Eyüpsultan ziyaretlerinde züvvar'a şeref-yâb-ı kadem olsun diye basamak (merdiven) de inşa edilmişti.. 1731 miladide.

ÜÇÜNCÜ AHMED'İN KIZI AYIŞE SULTAN SARAYI

Sadr-ı esbâk A'râc Osman Paşa-zâde Kapudan-ı sâbık Ratib Ahmed Paşa zevcesi olup, Zeyrek Sarayı'nda sakin iken hüsnü'l-

hatem H. 1189 (3 Ekim 1776)) tarihin Şa'banından altıncı günü Ortaköy yalısında vefat edip İstanbul'da Valide Camii türbesine ihzâr ve ba'de s-salât haric-i türbede sâir hemşireleri yanına defn olunmuştır. Eyyüb'da Bahariyye kurbünde vâki Sahil Sârâyı vardır...

Sultan 4. Mehmed'in kızı Hadice Sultan'ın Sahilhanesi vardı... Ayvansaray kapusu haricinde idi.. Onun bitişiğinde ise Camii şerifi vardı (Miladi 1740 seneleri)

III. *Ahmed Eyüpsultan Camii Minaresini tamir ediyor:*

Eyledi bünyâd iki mevzûn minâr-ı dil-nişin Ayrıca,

Taş dikti rân-ı ta'ate gelüb Eyyüb'de Yaptı han *Ahmed* iki zibâ minare bî-bedel. (H. 1136/M.1724)

Halid ibi Zeyd ebi Eyyüb-i Ensari'ye gel. dediğine nazaran nice eserler yaptığı anlaşıyor 3. Ahmed'in...

Ve biri daha

Bu âli mahfel fa'ir-i takvâya bâl oldu. (H.1136/M.1724)

Eyüpsultan'daki mahfellerdir bunlar... EYÜP DEBBAGHANELERİNDEN BİR DEBBAÇ

Kasımpaşa deresinin üstünün kapatılması, daha önemlisi geçen asırda bundan artık 180 seneden fazla zaman evvel Eyüpsultan'da olmasını yadırgayabileceğimiz ancak Kasımpaşa olması geçen asırda yadırganıp Kazlıçeşme'ye nakledilen debbaghanelerden sonra Eyüp'e bakalım.. Nadir bir sanayi olup toprak çömllekçiler yanında çok daha ağır ve semt ile bağdaşmayan bir meslekti.

Havass-ı Aliyyede kaza-ı Ebi Eyyüb-ı Ensari aleyhi rıdvânü'l-Bâri civarında vâki Debbaghane üstadlarının reisi ve ahî babası iken "Debbağ-ı ukba 1189/M.1175 tarihinde vefat eden el-Hacc Mustafa Ağa kâr-hânesi kapısında bir hayr-i câri ihdâs ve çeşme bina eyleyip vefat eden mikdârdan ziyâde âb-ı revân bakıyyesini kazâ-yı mezbûrun iskelesinde vâki Zâ'in Mahmud Ağa Mescidi'nin abdelhanesine icra eylemiştir.

Tekabbal'allahu teâla mezbur Hacı Mustafa'nın kabri nefis-i nefis-i hümâyûnun dabbeye süvâr olması için mevcûd olan binek taşı mukâbilinde vakî pederinin kabrine defn olunmuştur.

YEDİKULE CAMİİ MİRAHUR İMAMI
EYÜPTE BABASININ YANINA DEFN
EDİLİRKEN, ARTIK 16. YÜZYIL
SONLARINDA DEFNLER EYÜPSULTAN
MERKEZİNDEN DIŞARI DOĞRU
AYVANSARAY'A VE EYÜPSULTAN
SIRTLARINA DOĞRU YÖNELİYORDU..
(MEKAN BÜYÜMESİ VE GENİŞLEMESİ)

Yedikule'liye yârâb sekiz cennet hısın ola..

Eyüpsultan'da Şah Sultan mukabilinde pederi yanında medfundur.. (M. 1731-1732) Her ne kadar artık aded itibari ile sadrazamların, şeyhülislamın ve diğer devlet ricali adedi artmış ve artık merkez Eyüpsultan'a layık olanlar çoğalmış ise de kendilerine değer var olduğu kabul edilerek bu kabil defnlere çokça rastlanıyor. Bu artık 16. yüzyılın sonlarıdır..

Bali Çeşmesi.. Eyüp'te bir Vakıf.. Türbe Çeşmesi değil bu.. Doğrudan doğruya bir vakıf eser.. Eyüpsultan semtinin tevsiiine bir örnek.

Eyyüb-i Ensâri'de Kızıl Mescid mahallesinde Balcı demekle ma'ruf kimesnenin hânesi tahtında bina olunan çeşmenin tâk-ı balâsında banîsinin ismi Burhanettin ve "Süretül-infitâr" 1038/M. 1628-29 tarihinde olduğu mestûrdur. Ve kadı-ı belde nezâretinde vakf ve bir miktar musakkafatı vardır. Balcının alakası yoktur.

EYÜPSULTAN'DA HAYIR İÇRE BİR HAYIR İŞLENMESİ:

Osmanlı'nın ikinci başkenti Edirne'de Mimar Koca Sinan'ın yerini beğendiği Selimiye Camii müstakbel planını oturtacağı alanı tepedeki yeri almak için orada meşhur Osmanlı lalelerinden yetiştiren Laleci Kadın ile pazarlık yapar sonunda razı eder ve arsayı satın alır. Yani İştira ile arsaya kavuşur..

Padişahdan da elbette satın alınması için Bey' akdi gerçekleşmesi için bir ferman gerekiyordu.. İşte Eyüpsultan'da bu hadiseyi bana hatırlatan vakıf hikayesi..

Eyüp'da kulluk karşısında olan türbenin sebilin tâki balasına yazılan tarihtir: Şekerpare Kadın Türbesini miriden Ahz olunmak ile bey' etmek olundu ferman. diye başlayan kitabe, şöyle devam eder: İştira eylediler ânı bahâsını verip İştiraak üzere iki zâbit-i sâhib-i erkân

Birisi bâb-ı saâde ağası kim denilir
Nâmına İzzetü ikrâm ile Abdurrahman.
XXX

Birisi de ser-Hâzin Hasan ağa ki odur
Kadr ile hâfız-ı emvîl-i Şehinşâh-ı cihân.

Buradaki hâzin hüznün manasına değil
haznedar, bekçi demektir..

Hasan Bin Menteşe'ye aid H. 910 larda vakfedilen bir miktar gayrimenkül şimdi artık *Eyüpsultan*'da mevcut olmayan *Seyyid Mehmed Zaviyesinden* de söz etmektedir. (Miladi 1503)

"Vakf-ı mezbûr mahalle-i mezkûrede Sarây-ı Âtik kurbünde bir ulvî ve Süfli evi hudûdu ile mu'taki Sinan'dan sonra evlâdına vakfeyledi neslen ba'de neslin ba'del-in-kırâz rekabeden ma-fazalı HAZRET-İ EY-YÜB'da Seyyid Mehmed zaviyesine sarfoluna ve iki beyt-i ulvî âharı tahtları odunluk ve bi'r-i mâ ve furun bi'l fî'il mu'taki Sinan yedindedir. Defter-i âtik'de bu uslûb üzere kaydolmuş.

Haliya zâviye-i mezkûre için zaptolunur.
Hâsı. fi sene 720 akçe.

Bir diğer vakıfta da "Hicri 902 Cemâziyelülâ'nın evâsıtındadır ki bu vakıf Merhum Hâce Atâullah B. Şeyh Mehmed'ül-Keremânî'ye aiddir:

Şart-ı vakıfta: (...) "Galata'da olan hüceratin mahsûlünden kifâyet mikdarı eczâ okınub ve bir cüz Hazret-i Eyyüb'de kendü mezarı üzerinde okına ve cüz'lerin biri evlâd ve evlâd-ı evlâd okuya ve tevliyet Yusuf ve Ferruh'dan sonra hakim'ül-vakte mufavvaz ola. Hâliyâ mütevellî Ferruh'un oğlu Ahmed'dir. demektir..

H. 953/M. 1546'de Mevlâna Kutbüddin B. Bahâüddin'ül-Hekîm'ül-Hâzik'in vakfında ise H.901/M.1496'da vakfında Galata'da Cami mahallesinde bir iki vakfından sonra:

"Haneha-ı tahtani 3 bâb ve muhavvata der kasabe-i *Ebi Eyyüb-i Ensâri* aleyhi rizâ'ül-Bâri birisi dâr-i ta'lim olub ikisine muallim sâkin ola." diyerek vakfı H. 953'de yazdığı anlaşılıyor.

Eyüpsultan kasabasında vakıf suretiyle kasabanın itibar ve şehirleşmesinin sürdürülmesine devam edersek görürüz ki, Vakf-ı Ca'fer Çelebi B. Ali H. 930/M.1523

"Bustan der kurb-ı *Ebi Eyyüb-i Ensâri Aleyh-i Rahmet'ül Bâri* ve beyti süfli ve dolab Mahdûd Hacı Üveys ... Bahti mülkleri ve tarik-i âm ile..

Hâsıl Fi sene 1640 akçe..

Yine bir vakıf: Vakf'ül merhûm'ül mağfûrîn leh Mevlânâ Pir Mahmed Paşa:

(Bu Mehmed Paşa Silivri'de Camii olan Mehmed Paşa'dır.)

"Bağçe mu'a hânehâ ve sar ve kenif ve muhavvata der Kasaba-i Hazret-i Ebi Eyyüb-i Ensâri aleyhi rahmet'ül-Bâri muttasıl be-bağçe-i muhtesib.

Hasıl fi sene: 1500 akçe.

VAKF-I HACI KARAGÖZ BIN ABDULLAH

H.933 Zilhicce'de (m.1526) senesinde üç kıt'a kebir kazgan vakf edilmişti. Bunlardan biri Eyyub-i Ensari'de olan zaviyesinde vaz'olunub velimelerden ve ziyafetlerden men' olunmıya Ve ikisi Ramazan gicelerinde Taht'el Kal'e de tatlı su tebrid olına.. denmektedir.

Burada zikrolunan Karagöz bin Abdullah'ın *Eyüpsultan*'da olduğu zikredilen zaviyesi malûm değildir.

EYÜPSULTAN'DAKI YANGINLARDAN BİRİ

1690 miladi yıllarının sonunda Hazret-i Eyyüb-i Ensari çarşusunda sene-i mezbûre Şa'banü'l muazzamanın dokuzuncu gecesi bir kebâbcı dükkânında zuhûr eden ateş, etrafta olan dekâkini bilcümle câmi-i Şerife varınca ve camii şerifin dahi bir mikdar mahalli ve bir minaresi hark olup, birkaç gün derûnunda edâ-i salât imkân olmayacak mertebe câmi'-i mezbûr tahrib olundu.. denmektedir..

Bu yıllarda 1090 hicri yıllarının sonlarında bir yalı inşası için izin ve ferman gerçekleşmektedir:

Binây-ı Yalı-i Vâlide Sultan Der-Eyüp

Devletlü Vâlide hazretleri için Hazret-i Ebî Eyyüb-i Ensârî kurbünde müceddeden bir yalı binâsı fermân olunmağla mübâşeret olundu.

EYÜPTE OTAKÇILAR ÇİFTLİĞİ

Zuhur-ı Sadri'azam-ı Sâbık Râmi Paşa ez-Ihtifâ başlığı altında şunlar yazılıdır: M. 1703. Hüdâvendigâr-ı sâbık merhûm Cennet-mekân Sultan Mustafa Hân hazretlerinin âhir veziri olan Râmi Paşa, Edirne vak'asında cümle ile ihtifâ vü firâr idüp, bir tarik ile tebdil-i câme ile Edirne'de Sultan Bâyezid Hân kâkibi Cinici-zâde Ahmed Efendi hânesinde ihtifâ, bâ'dehû *Ebi Eyyübi Ensârî*'de vâki Otakçılar Çiftliği'nde ihtifâ idüp, vak'ada teftiş olundukda azîm (...)

denmekte ve *Otakçılar Çiftlik* mahallinden söz edilmektedir. Demek ki üçyüzyıl evvel bu çiftlik var idi...

EYÜPSULTAN'DA BİR ZİYARET DAHA.. VE ŞEHRE TEKRAR DUHÛL.

1703 Miladi yılında: Bâlâda zıkr olunduğu üzere, Şehriyâr-ı haşmet hazretleri alay tertîbi için Dâvûd Paşa'da bir gün meks ü istirâhat idüp, ferdâsı ki şehri-cumâde'l-ülânın dördüncü günü, Ebî Eyyübi Ensâri hazretlerinin merkad-ı şeriflerin ziyaret ve kavanîn-i selâtn-i Osmanî üzere Silahdar Ağa ve Nakîbü'l-eşrâf Efendi ve Yeniçeri Ağası mübâşeretleriyle eyemmünen Sultân-ı Enbiyâ hazretlerine mensûb ve Yeniçeri Ağası mübâşeretleriyle eyemmünen Sultân-ı Enbiyâ hazretlerine mensûb olan şimşir-i meymenet me'serleriyle, miyân-ı sa'adet-iktirânların beste-i tîg-ı mücevher ile tezyîn eylemek kasdıyle teşrîf-i humâyûn buyurulup, ba'dehû fukarâ vü zu'afâya atıyye vü ihsân bezl ü in'an iderek, Edirne-kapusu'ndan sûr-ı Konstantiniyye'ye dühûl ve matla'-ı envâr-ı câh u celâl olan bâb-u mu'allâdan, saray-ı behçet-âsalarına şeref-bahş-ı nüzûl ile bi-l'cümle ağniyâ vü fukarâ ve mesâkin i zu'afâyı mesrûr-u handân buyurdular.

EBU'S-SU'UD HAZRETLERİNİN VAKFI

Hane I bab ve dekâkin 2 bâb der Mahalle-i Kasımpaşa der Eyyüb Mahdûd mülk-i Süçâ' ve tarik-i âm ile denmekte ve devam etmektedir: Odahâ 5 bâb ve dekâkin 4 bâb Mahalle-i Mustafa Paşa der dâhil Bâb-ı Eyyüb Mahdûd tarik-i âm ile ve mülk-i (-) ve ...

Ebussuud Efendi'nin mekteb vakfiyesidir.. Bu mekteb şimdi artık yoktur.

XXX

Yine bir vakıfta *Eyyüb Sultan*'da senelik hasılâtı 2160 akçe olan "Furun der kasaba-i *Ebi Eyyüb-i Ensârî* 1 bâ.. ifadelerile "Valide-i merhûm ve mağfûrîn leh Sultan Mehmed Tâbe Serâh" vakfı olarak geçmektedir. Bu Hurrem Sultandır.

XXX

Bursa ve Hazret-i Ebi Eyyüb-i Ensârî'de vâki olan vakıflardan biri:

Hânzâde Fatma Sultan, (Sultan Mahmud'un (I) kızı Aslında Mehmed Kızıdır ve H. 939'da (Miladi 1532'de) vâki olmuş idi..

Eyüpsultan'da bugün yerinde olmayan, yokolup gitmiş eserlerine bir göz atarsak, Hem üzülürüz, hem de yerlerine kurulan

vakıflar ya da hizmet veren yapılar neler idi diye kendimizi araştırmaya sevkedecek bir meraka kapılırız..

Saymış olduğumuz birkaç eser, aslında sayısız vakıf eser yanında hiçtir. Bizim konumuz Eyüpsultanın Kabristanının oluşması, Eyüpsultan'ın bir kasaba olarak oluşması ve İstanbul kültür ve Şehirleşmesine Eyüpsultanın kutsiyetinin tesirini dile getirmek olduğundan izninizle yokolup-gitmiş birkaç eserden söz edelim.

VAKF-I CEMİLE HATUN BİNTİ
ABDURRAHMAN

Vakıfe-i mezbûrenin 941 Ramazan'nın (M.1534) evâlinde vâki olmuş Mevlâna Ebussuud imzasıyla bir vakfiyesi vardır ki mazmunu zıkr olunur.

ASL-I VAKIF HASIL-I Fİ SENE

Hanehâ-ı tahtâni 2 bâb ve bi'r-i mâ ve cüneyne ve muhavvata der mahalle-i mezbûre Hududı

Ca'fer ve Mustafa ve Sinan Çelebi mülkleri

ve tarik-i âm Haliya 10 bâb odalar olmuştur. 2400

Şart,ı vâkife gallesinden Hazret-ı Ebi Eyyüb Ensârî'de Üstad Ca'fer bina etdüğü mescidin imamına yevmi bir akçe verilüb her sabah Süre-i Yâsin okıya bâkısı mescid-i mezbûr mesârifine sarf olına ve rakabe mukaddem ola ve Tevliyet Üstad Ca'fer'e ba'dehu mezbûr Ca'fer'in evkâfına kim müteveli olursa ana ola.

Hâliya müteveli Ca'fer'dir.

Eyüpsultan'da Üstad Ca'fer Mescidi zamanımıza intikal etmemiştir. Demek ki Ca'fer Üstad 1534'de sağ imiş.. 16. yüzyılın ilk yarısında bundan 460 sene öncesidir. EYÜPSULTAN'DA KAYBOLMUŞ BUGÜN ARTIK YERİNDE OLMAYAN BİR ESER DE HASAN BİN MENTEŞE'YE AIDDİR.

VAKF-I HASAN BİN MENTEŞE

Vakf-ı mezbûr Mahalle-i mezkûrede Saray-ı Atiyk kürbüne (Bu saray-ı atiyk İstanbul'un fethinden hemen sonra Bayezid'de inşa edilen ilk saraydır.) bir ulvi ve sülfi evi hududı ile mu'taki Sinan olan sonra evladına vakfeyledi Neslen ba'de neslin ba'del-inkırâz rakabeden mâ-fazalı Hazret-i Eyyüb'de Seyyid Mehmed zaviyesine sarfolına ve iki beyt-i ulvi-i âhara tahtları odunluk ve bi'r-i mâ ve furun bi'l-fi'il mu'taki Sinan yedindedir. Defter-i Atik'de

bu üslûb üzere kaydolmuş Maliye zaviye-i mezkûre için zaptolunur.

Hasıl Fi Sene 720.

Bu vakıfta gösterilen Eyüpsultan'da Seyyid Mehmed Zâviyesi bilinmiyor.

EYÜP KADISININ, VAKIF ETTİĞİ
KİTAPLARINA ŞERH İMZASI DÜŞTÜĞÜ,
RUŞEN HATUN VAKFI:

VAKF-I RUŞEN HÂTUN BİNTİ ABDULLAH

Vâkıfe-ı mezbûrenin 948/M. 1541 evâhirinde vakı'olmuş Eyyub kadısı olan Mevlânâ Abdülkadir imzasıyla bir vakfiyesi vardır ki mazmunu zikrolunur.

ASL-I VAKF HÂSIL Fİ SENE

Mushaf-ı şerif

Kütüb Cild 1

Sadr'üş Şeri'a

Cami'ül-lüğa

Nakdiye 1000 100

Şart-ı Vâkıfe Meblağ-ı merkumın ribhinin öşri cihet-i tevliyet olub mâ-fazal hâfız-ı kütübe ola. Ve hâfız-ı kütüb cum'a gecesinde süre-i Yâsin okıya. Ve kitablar ehlerinden men'olinmiya. Ve tevliyet zaviye-i mezbûre mütevellisine ola.

BOSTAN VE MÜLKLER: VAKF-I CAFER
ÇELEBİ'YE AID

Evet, ayrıca *Bostan ve Mülkler* olduğu anlaşılan "*Vakfı Cafer Çelebi*"nin vakfı:

"Vakf-ı Cafer Çelebi bin Ali'nin H. 930 (Miladi 1523) de gerçekleşen vakfından Salih'un naib imzasıyla Yedi Emirlerden Malta Çarşısına kadar uzanan hamam vakfı için yıllık hasılâtı 1640 akçe olan şu yerler de zikredilmektedir:

"Bustan der kurb-ı Ebi Eyyüb Ensârî aleyh-i rahmet-ül Bâri ve beyt-i sülfi ve dolab Mahdûd Hacı Üveys ve Bahtı mülkleri..."

EYÜPSULTAN'DAKİ SINAN DEDE
ZAVİYESİ VE ÜSTÜNDEKİ KUYU

Vakf-ı Fâtıma Binti Kara Mûsâ

Vâkıfe-i mezbûrenin 922 Zilkade'sinin evâlinde Miladi 1515 vâki olmuş

Sâlih'un nâib imzasıyla bir vakfiyesi vardır ki mazmunu zikrolunur.

ASL-I VAKIF HÂSIL Fİ SENE

Hânehâ-ı tahtâni ve zulle ve furun

ve cüheyne ve kenif ve muhavvata der mahalle-i mezbûre Hududı Hızır ve Yusuf'ül -yahudi ve İsâ'l-Hayyât mülkleri ve tarik-i âm ile 360

Şart,ı vâkıfe Mahsüli Hazret-i Eyyüb-i

Ensârî'de *Sinan Dede Zaviyesi* üstünde olan kuyunun mesâlihine ve tevliyet Hasan'a ba'dehu hâkim ihtiyâr etdüğü kimesneye ola.

GALATA'DA YANİ EYÜBSULTAN'A BAĞLI BİR MAHALLEDEN VAKIF EDİLEN GAYRİMENKULÜN EYÜBSULTAN'A TEVCİHİ

Vakf-ı Merhûm Hâce Atâullah Bin Şeyh Mehmed'ül-Keremânî

Vakf-ı mezbûrın 902 Cemâziyelülâsının (Miladi 1495) evâsıtında (Miladi: 1495) vâki olmuş Mevlâna Mehmed bin Mustafa bin el-hâc Hasan imzasıyla bir vakfiyesi vardır ki mazmunı zikrolunur.

ASLI VAKIF HÂSİL Fİ SENE

Hanekâ-ı Fevkaanî ve tahtanî ve muhavvata ve ahur Hudud-ı mülk-ı Yusuf'ül-attâr ve Ferruh ve vakf-ı Kasımpaşa ve tarik 1800
Höcerat der mahrûse-i Galata der Mahalle-i Mescid-i Yolcu-zâde 5 bâb Mahdud mescid-i mezbûr ve mülk-ı Selçuk ve Mehmed ile. 480

Şart-ı vâkîf Hâce Rüstem mahallesinde olan evlerini esâsiyle ve bisâtlarıyla ve evânî-i nühâsiyelerile Hâce Kutbüddin utekasından Yusuf bin Abdullah'a ve Ferruh bin Abdullah'a tayin idüb ba'dehümâ aslah-ı ebnâlarına ve aslâh-ı utekalarına ve aslâh-ı ebnâ-ı ebnâ-ı utekalarına ba'dehum mesalih-i eczâya ve Galata'da oturan höcerâtın mahsûlinden kifâyet miktarı eczâ okınub ve cüz'lerin birini evlâd ve evlâd-ı evlâd okıya ve tevliyet Yusuf ile Ferruh'dan sonra hakım'ül vakte muhaffaz ola. Hâliya mütevellî Ferruh'un oğlu Ahmed'dir.

BİR VAKIFTA EYÜPSULTAN'DA MUKİM HOCA GÖREVLENDİRİLMEKTEDİR

Vakfiye: *Vakf-ı Şâhbola Binti Abdullah* "Vâkıfenin 938 Cumadelühra'sının (m. 1531) evahirinde vakı' olmuş Mevlâna Mehmed bin Aliyye'ül-Fenâri imzasıyla bir vakfiyesi vardır ki mazmunı zikrolunur.

ASLI VAKIF HÂSİL Fİ SENE
Hanehâ-ı Tahtânî 2 bâb ve Sofa ve tahtân-i âhar ve kenif ve muhavvata der mahalle-i mezbûre Mahdud İbrahim Paşa ve ve vâkıfe-i mezbûre mülkleri ve Ali Beğ vakfı ve tarik-i âm ile
Zevâid 758 1000

Şart-ı vâkıfe kendüden sonra gallesinden Hâce Ferruh'ın evlâdı ve evlâd-ı evlâdı neslen ba'de neslin yevmi iki akçe iki cüz

okıyalar Ba'del -inkırâz Hazret-i Ebî Ey-yüb'de Mevlâna Hekim Kutbüddin Mu'al-limi okıya ve ayda onbeş akçe cihet-i tevliyet ola ve zevâid rakabe için hıfz oluna ve tevliyet Hâce Ferruh'a ve evlâdına ve evlâd-ı evlâdına neslen ba'de neslin ba'del inkırâz muallim-i mezbûre ola Hâliya mütevellî evlâddan Ahmed'dir.

EYÜPSULTAN DIŞINDA BİR YERLEŞİM BİRİMİ OLARAK, BÜYÜK BİR ŞEHİRLEŞME BAŞLANGICI OLARAK İSKENDER ÇELEBİ OLAYI

Aslında Bakırköy'ün gerçek kurucusu olarak ele almak gerekir *İskender Çelebi'yi*. Osmanlı Döneminde Boğaziçi Haliç ve biraz da Kocamustafapaşa sahillerine kadar olan bölgeler yalılar, köşkler ve sarayların özellikle yapıldığı yerler idi..

Topkapı surlarının dışı, Haliç'in kuzey sahilinden sonra gelen, genellikle imâlat-haneler, askeri kışlalar ve kabristanlar ile meşhur idi...

Çok eski yıllarda (16. yüzyılın ortalarında) *Merkez Efendi'nin* camii inşadan sonra türbesinin de hemen orada yapılması ile bir hareketlilik başlamış bunu o yıllarda *Kanuni Sultan Süleyman'ın* Başdefterdarı *İskender Çelebi'nin* muazzam bahçesinin inşası ile artık *Topkapı Surları* dışında Bizans devrinin *Theodosius I* zamanından bu yana hep taç giyilen bir yer olan *Hepdomon* (Bakırköy) daha sonraları safa yeri olan *Makriköy* yazlık yeri olarak Osmanlı ricalinin bir iskan yeri olarak belirmeye başlamıştı..

Kasabanın Yeşilköy'e kadar olan kısmında sayısız ayazmaların yanında camilerimiz de yapılmaya başlanmış ve *İskender Çelebi* maiyetinde çalışanların barınacakları evler de bu iskân faaliyetinin Osmanlı Dönemindeki nüvesini teşkil etmeğe başlamıştı.

İskender Çelebi bahçesi olayının *Eyüpsultan* dışında en önemli bir yerleşim olayı olduğunu anlatmak için işin cesametini ve büyük zenginliği ile *İskender Çelebi'yi* anlatmayı *Sicill-i Osmanîye* bırakıyorum:

"İskender Çelebi umur-i maliyye meheresinden olmağla evâil-i ahd-i *Hazreti Süleymanhanî*de *Baş Defterdar* oldu.. Frenk İbrahim Paşa Sadrazam olunca müsteşarı mesabesinde olup müsteşarlıkla makam-ı saltanatı hüsn-i ifa etti. Sonra

araları bozuldu... İbrahim Paşa (Kanununun eniştesi) İskender Çelebi'nin şöret ve iktidarını çekemediği gibi, Çelebi de paşanın evza-ı mağrurane münasebesine tariz ededi... Hicri 941 Rebi'ülâhbirinde bad'el fetih Bağdat'da paşanın siyasetiyle katl olundu. Akil ve kiyaset ve tedbir ve tasavvur sahibi idi.. (...) Bunlar saray-ı hümayuna alındılar.. Semiz Ahmed Paşa, Piyale Paşa, Geylâni Ali Paşa, İskender Çelebi'nin kölelerinden idiler.. Hatta Ahmet Paşa sadaretinde : "*Hala Rikab-ı Humayunda yedi veziriz, yedimizin mal ve ihtişamı İskender Çelebi'ye varamaz.*" derdi.. Bahçesi meşhurdu.. Simkeşhane Mescidi bunun olmalıdır.

İşte bu kertede zengin olan İskender Çelebi'nin adına 1524 yılında dahi rastlıyoruz. Bunu zikretmemizin nedeni demek ki fetihden 80 yıl sonra *Eyüpsultan*'ın dışında en büyük şehirleşme bunun zamanında olmaktadır.

ELYÜPSULTAN HARICİNDE VE SUR-DIŞI MAHALLİNDE BİR ŞEHİRLEŞME ÖRNEĞİ OLARAK: VELİ EFENDİ.
VELİ EFENDİ KİMDİ?

Sorduklarımdan, hakkında, "Veli Efendi hipodromunun ilk sahibi", "Bir at yetiştiricisi" ve "Bir Seyis" gibi cevaplar aldığım, Veli Efendi'yi bilmeyen vatandaşımız bilmeyen İstanbullu yoktur.Fakat kimdi? Veliddin veya doğrusu Veliyüddin Efendi olarak anılan bu zat Osmanlı Şeyhül-islamıdır. Karakterini, sanatını ve ilmini göstermek bakımından bir iki örnek verelim.

18. yüzyılda tartışmalı bir hayat hikâyesi olan Muhsinzâde Mehmet Paşa döneminde Şeyhül-islamlığının son senesinde idi.. Japon Tarih Profesörü Yuzo Nağata'nın büyük bir uğraş ile yazdığı Muhsinzade'nin inişli-çıkışlı hayatında fetva gereken bir olay yaşanıyordu.. O da şu idi: Rusya'ya harp ilân edelim mi, etmeyelim mi? Fetva verecek olan Veliyüddin Efendi idi.. Durum tartışmalara neden olmakta idi.. Sadrazam eğer savaş edilmezse korkaklıkla itham edilecekti.. İstanbul kahvelerinde, sokaklarında, bu konuşuluyordu.. Peki durum ne oldu? Özi suyunda ve Özi kalesinde görev yapmış, ve Rumiliyi iyi bilen Mehmed Paşa karar arifesindeydi.. Sadrazam böyle bir düşmanla hemen savaş et-

menin acelecilik olacağını düşünüyordu.. Hududlara asker ve mühimmat koyup kalelerin tahkimini istiyordu.. Bunlar olmadan hemen harp ilan etmek ordumuzun hududa yarmasına kadar pek çok fenalıklar göreceği inancındaydı.. Bu konuda yalnızlığında kendisine Şeyhül-islâm Veliyüddin Efendi çok yardımcı oluyor, destekliyordu.. Fakat Veliyüddin Efendi o sıralarda aniden vefat etti.. Yerine Pirizade Sahip Molla geçti.. Sadrazam Muhsinzade Mehmed Paşa korkaklıkla itham edilip azl edildi.. (3 Eylül 1768) Aydın ili Silahdar Mahir Hamza Paşa sadrazam oldu..

Bir tarih araştırmacımız ise şöyle yazıyor: "Nevşehirli Damat İbrahim paşa çeşmesinin olduğu yerde vaktiyle Kanuni'nin çeşmesi vardı... Fakat "Ziybü -dışkısmı- zevereden -süsten- ari ve azade" olduğun kaydedilmekte Ahmet III'ün veziri İbrahim Paşa'nın "Fırka-i Bektaşyanın cümle ebvabın -kapıların- envai arayışla -süsler- müzeyyen olduğunu görünce,," bu çeşmeyi söyleyorsa da alt tarafı noksandır. Tarih beyti bulunmamıştır. Yalnız çeşmenin tarihini şeyhül-islâm Veliyüddin Efendi Bin Mustafaya aid olduğunu *Tuhfe-i Hattatin*'den öğreniyoruz.. Bu zat taliyk yazıyı Dürşzade Ahmed Efendi'den tahsil etmiş, bilhassa kamış kalem denilen "*Celi*" yazıda "yegâne-i Bibahane" imiş.. Bayezid Kütüphanesinde bugün zengin bir koleksiyon oluşturan kitapları eskiden camide idi.. Silivrikapı dışında mesiresi (Veli Efendi Çayırı) ve çeşmesi ve başka eserleri vardır. Hicri 1182/Miladi 1768 yılında vefat etmiştir.

Gençliğinde Ahmed III, sonraları ikbâl döneminde Muhsinzadeye yardımcı olan *Veliyüddin Efendi*'nin bir şeyhül-islâm olarak *Eyüpsultan* civarının çok ötelinde bahçesini kurmasının, malikanesinin oralara taşınmasının iyi değerlendirmek gerektiğini düşünüyorum. Kağıthanenin ünlendiği fakat onu dahi artık *Eyüpsultan*'a ruhen uzak bir yer olarak düşünürsek Veli Efendi'nin tercihini *Sur-dış*'na *Edirnekapısı* arkasında Çırpıcı'ya kaydırmasını bir *Din Adamı* olarak normal karşılamak gerekir...

Medrese dışında, ilim dışında, tasavvuf dışında olan her kuruluş artık *Eyüpsultan* dışında ve *Sur-dış* tarihimizde yer alamaya çoktan başlamıştır..